

70,-

ALFRED MARMOR

TAHTMINE

KIRJASTUS OLION
TALLINN 1939

ALFRED HARRISON

TAKHTMINE

Takhtmine

A-11304

ALFRED MARMOR

TAHTMINE

KIRJASTUS OLION
TALLINN 1939

I

SEE oli siis, kui olin kõigis oma püüdmisis täiesti põhja läinud. Olin katsunud mitmesugustel aladel läbi lüüa, kuid ikka pettumusele ja ebaõnnestumisele komistanud. Nii sellest kui ka vaesuse ning nälja survest meeleheitele viidud, kaotasin täie teadvuse ning kontrolli oma toimingute üle. Needsin oma saatust, kahtlesin oma normaalse mõistuse, oma arenemisvõime juures.

Iga inimene, nii näis mulle, peaks suutma luua endale inimväärsele vastava eksistentsivõimaluse, kui ta seda ainult tahab. Kuid mis needus on pandud minule, et minu tahe midagi ei maksa? Teine teeb midagi ja tal on edu. Olgu see kuitahes suur või väike, kuid see on siiski edu, ta vaev annab tulemusi. Aga mina? Nii kuidas ka ei tööta, kuidas ka ei püüa mina, et saavutada pisimatki edu, ometi ma pigem regresseerun — ja seda rohkem, mida püüdlikum olen. Kas olen ma armetuist armetuimaid, savist halvimast, nõnda-ütelda jumala näo järgi

loodud inimgroteskidest groteskseim, too viimsemaid, too äbarikemaid ja kõige saamatumaid?

Halastatagu inimpojale!

Kuhu on jäänud, taevas, sinu õiglus? Miks lased mul teenimatult hukkuda? Oo, kõiksuse ja ei-millegi looja, ole õiglane inimlapse vastu, kes tarvitab ka midagi ja mõndki oma elu alalhoiuks ja selle sisustamiseks.

Ma pole ometi tahtnud midagi muidu, vaevata. Töötan nii, et veri on küünte all. Ära jäta mu vaeva tasumata ning mu tahtepingutusi eduga kroonimata. Ükski karistus ei oleks mulle liig karm, kui oleksin ise vähimalgi määral süüdlane. Iga eksinu kandku oma karistust. Miks on mulle antud kanda rängem karistus kui on eales ühelegi inimesele kanda määratud? Miks olen jäetud ilma inimõiguste algelisimast kaitsest? Olen ka inimene ning vajan valgust ja vitamiine.

Isa taevas, halasta inimpojale!

Ma ei olegi tahtnud, et oleksid minu vastu heldem, lahkem. Suhtu minule vaid nii, nagu suhtud teistele inimolenditele. Ole minu vastu veidi halvemgi, kuid ära võta minult kõiki eduvõimalusi. Ära tee mind kõige õiglase vaenlaseks.

Ma ei karda võitlust tugevaimatega, sest säärane võit on üks väärtuslikemaid ja püsivaimaid. Ma ei põikle ega taandu võitlusest isendaga ja ma ei tunne halastust oma nõrkuste vastu. Ma ei salli pelgureid, kes väldivad iga-

laadset võitlust. Võitlus võitluse pärast, halas-
tamatu võitlus.

Olla — või mitte olla?!

Kõnnin üksildast rada, otsides teed, mis ju-
hib saavutusrohkele tegutsemisele. Eemal päi-
kese kuldses säras näen vaimus oma saavutuste
lõppjaama — südamerahu.

JUBA viis päeva järjest ma ei olnud midagi söönud. Ka sel hommikul ei olnud väljavaated paranenud endale söödava hankimiseks. Vaevlesin voodis ja asjatult püüdsin leida väljapääsu. Mu süda pööratas, pea kumises ja vahetevahel tundus, nagu langeksin kinnisilmi läbi maailma-ruumi. Kuskilt haigutavast tühjusest mu ümber oleks kuulnud nagu kahjurõõmsat irvitamist. Seal peab küll põrgu asuma, mõtlesin kokkudes.

Mida rohkem ma juurdlesin ja oma viletsusest väljapääsu otsisin, seda segasemaks ja tumedamaks muutusid mulle tulevikuperspektiivid. Lootusetuna püüdsin endasse sisendada arusaamist, nagu oleks söömine labane harjumus, milleta võib kindlasti pikemat aega läbi saada. Meelekibeduses meenus mulle lihunik Kuninga tänavast. Ta näis nii nuumatuna, et oli oma normaalse kehakujugi kaotanud. Kummaline, kuidas mõnikord võib inimene sarnleida seale. See võrdlus pakkus mu kibestunud meele suurepäraselt naudingut, nii et püüdsin selle kulul söömist naeruvääristada. Nälg oli mu närvid lõplikult läbi õõnestanud.

Elagu notsu—see söömise sümboolne kehas-
tus!

Sattusin toredale mõttele, et sigu nuuma-
takse solgi ja mädanenud kartulitega — ja ma
muigasin kahjurõõmsalt. Kobasin lahjade näp-
pudega üle oma põskede, kus ei olnud üleliigset
rasva. Olin kadedalt rahul endaga oma kõhnuse
pärast. Pikkamisi rahunesin.

Tõusin voodist janunevat kurku niisutama.
Värisesin külmast ja niiskusest nii, et hambad
klõbisesid. Keldrituba ei olnud juba ammu enam
kõetud. Üha eredamalt kummitasid mu ajudes
näljatekitatud mõttemõlgutused. Mu mee-
heitlik olukord astus mu ette täies selguses.
Mulle näis, nagu kuulduks jällegi kellegi kade-
dat naerukihinat. See peab vist küll saadanlik
saatus olema, mis minu üle nii avasui irtitab.
Ma viibutasin võimetus vihas rusikaga taeva
poole ja needsin põrgulikku piinajat. Ja üha
selgemini tajusin oma seisukorra lootusetust.
Suur halemeelsus enda vastu koos võimetus
rusuva tundeiga võttis minus maad.

Viletsate sõber, halasta hüljatule!

Hoidsin ärevuses hinge tagasi, et ehk ometi
midagi juhtub. Nägin taevavärvavat avanevat
ja inglit toidukandikuga alla laskuvat. Kandi-
kul oli külluses mitmesuguseid toite. Siis kadus
ingel mu silmist — ta siirdus muidugi mujale.

Taevased väed, miks hülgate mu palve?
Olen ometi teid palunud omakasupüüdmiseta.

Olin äpardumisist ja külmast peaaegu kanges-
tunud. Ainult süda tagus veel kuuldavalt.

Tuvi toksis sisselaskmist nõudes aknale. Vaene lind. Närvlikult sülgasin kaares üle põranda. Minu palvet ei täidetud; olin palunud santluse ja hädavareste veel haletsemisväärsmaid vaimuvärdjaid. Kätega žestikuleerides seletasin piinajale täpselt ära, kus asuvad n.-n. kodanlased, kus mina. Vastuseks kuulsin, nagu oleks taotud haamriga naelu puusse. Mõtlesin, see peab küll rist olema, mis mulle kanda määratud. Olen pidanud paljudest asjadest loobuma ja loobumisvalusid kannatama, kuid oma ristist ei vabane ma iial. Seda pean kandma surmani.

KUI sul ei ole raha, ära palu. Parem vaiki. Su palveid ikkagi ei täideta — saad vaid pilke ja irvituse osaliseks. Palumine ja hädaldamine ei anna sinusugusele mingeid positiivseid tulemusi. Kui kaua tahad sa end alandada atribuutide ees, mis on igale teisele kättesaadavad? Miks sa ei vasta?

Oi noormees, sa mängid kitsarinnalisele buržuale tasuta narri ja arvestad liig palju olukordi. Pole imestada, et jääd ummikusse, et

su tahte-pingutused jäävad viljatuiks. Ons see nii?

Pean ma vahest ehk seepärast sääraseis oludes elutsema, et tahan liig palju? Siis tean, miks kõik mu käes ebaõnnestub: see on karistus.

Loodus ei salli neid, kes tahavad rohkem kui nende võimed lubavad. Ta karistab neid kirjutamata bioloogiliste seaduste kohaselt. Sind võib välja aidata su viletsusest üksnes su oma mõistus. Aga kui ka see jätab su hätta, siis ei aita sind keegi, vaid oled määratud närbumisele.

Ütleme näiteks, et sooritate karistusväärse roima. Kui teid siis karistatakse, teate vähimalt, mille eest. Kui keegi küsib karistuse põhjust, võite kõhklemata vastata. Küsijalgi on selge, et olete teinud midagi, mis on vastuolus ühiskondliku õigusega. Seda motiivi pole aga minu karistusel. Kas olen ma eksinud ühiskondliku õiguse vastu? Ei. Kas olen ma eksinud kodanliku maailmamõistmise vastu? Muidugi... Kuid see pole karistuse põhjus, vaid olen sääraseks muutunud karistuse ränkust kandes.

Kui sa ei suuda tööga endale inimväärset elatumist kindlustada, rikud sellega sotsiaalset korda. Tahtmine olla täisväärtnelik ühiskonnaliige jääb seni abstraktseks, kuni sa ei ole suuteline täitma kõiki ühiskondlikke funktsioone.

Minupärast tulgu kas või maakera kokku-

põrge päikesega. Mis lähevad mulle korda kodanlikud ühiskonnareeglid? Mis lähevad mulle korda teised inimesed, kui mu enda elu juhib tagurpidimine kute rida? Ikka vaid tagasimine ja tagasimine. Kui kaua peab see veel kestma? Kas kord ei saa täis mu ebaõnnestumiste norm? Usun kindlasti, et saabub kord päev, kus kõigile mu kannatusile tuleb lõpp. Ma ei tea veel, kuidas vabanen nägematuist tõkkeist ja takistust. Tean üksnes, et pean leidma pääsetee.

Eksite, kui arvate, et olin kogu päeva toas ja mõlgutasin mõtteid.

II

ILM on udune. Olen morn ja löödud. Sain igal pool eitava vastuse, kus küsisin tööd. Ometi mu närvid peavad veel vastu.

Olen käinud kui narr, kui armuandide norija ühest käitise kontorist teise. Kõikjal halvaks-panev kohtlemine. Nad ei taha, et neid tülitatakse. Sageli ei vaadata sulle vastates näkkugi, vaid tehakse käega tagasitõrjuv liigutus, umbes nii nagu aetaks eemale erilast. Tuim orjameelsus ja kitsarinnalisus hiilgab nende nägudelt varjamatult vastu. Mul on jälk mõtelda neile ukseesisepühkijaile.

Need, kellel puudub isiku- või sünnipärane omadus üleolekuks, püüavad oma kõrgemalseismist rõhutada arvatavaid allpoolseisvaid alavääristavalt koheldes. Aga käitudes nendega, kellest nad on sõltuvad, vaata, kuidas nad siis oskavad armsalt naeratada, haavumise puhul vaikida. Neil ei jatku julgust selgroogu sirgeks ajada ja iseteadvalt käituda. Nad on massi produkt, kes orjalikus sõnakuulmises ja käsutäit-

mises näevad oma elumõtet. Neero olevat enda rõõmuks kristlasi orgi otsa ajanud. Kui nüüd XX sajandi massitoode tahab endale tingimata nalja teha, võib ta lutikaid nööpnõela otsa ajada. Ta võib neid lambil praadida ja näha läbi tekkinud viirukisuitsu „rooma küünlaid“.

Udu tungib läbi luust ja lihast. Istun pingile, sest pea pööritab tugevasti. Läbi tiheneva udu kuuldub sadamast sireeni vahetpidamatut huilgamist.

Puiesteel kõnnivad inimesed. Osa neist on korvidega, kes ruttavad turule. Kas arvate vahest, et kõik need on töölisnaised?

Läheneb preili lõdvalt kõndides. Ta täissöönud nägu on loid ja osavõtmatu. Ta tipib nii armsalt jalgu tõstes, et mulle meenub inetu võrdlus, mille on väljendanud keegi autor, kelle nime olen unustanud, — võrreldes ühe neljajalgse ja mõnede kahejalgsete kõnnakut.

Läheneb sportauto, mille juht, keegi noormees, viipab preilile käega. Juba see, et too noormees, keda täpsema iseloomustamise mõttes võib nimetada ka viksitud piimahabemeks, võib eksisteerida inimväärselt, teeb mind veel tusa-semaks. Temasugustel pole vaja kunagi kõigis oma püüdeis pettununa vaadelda flirtivaid narre. Ta on mees, kes on osanud elu võtta nii nagu see on. Ta oskab armastada naisi ja halvaks panevalt muiata varata inimese üle. Loomulikult ei põe ta haigust, mis on seoses šarlatansusega, kuigi ta vahest kannatab luutiisi-

kuse, kroonilise nohu, suurusehullustuse või muude tõbede all.

Endastmõistetavalt on ta teatavate naiste lemmiktüüp, kuna need vajavad raha ja sageli lühemaks ajaks ka piimahabet ennast. Temasuguseid peab ometi kusagil tarvis olema.

Hinge enamikul naistest pole. Nad on liig hulgaliselt kõhklevad, täitmatud egoistid. Kõhklemine ja egoism on sageli nende peaomaduseks. Ise nad on harjunud nimetama seda naise suureks salapärasuseks. Ometi ei tohi igal juhul unustada tõika, et eluvõitluse kausaalsus ei tee ka naiste suhtes erandit.

Üldistada Schopenhaueri definitsiooni kas või teatava hulgagi naiste suhtes on vilisterlik ja rõve. Ainult naisestunud mehikesed võivad oma häbiks selliseid mõtteid levitada. Naine on ja jääb vaid naiseks. Intelligentse naise kõrval intelligentne mees on alati vaid vilets tõhk.

Paarike näib olevat jõudnud kokkuleppele. Varsti kaob auto nendega uttu, mis muutub üha läbinähtamatumaks.

III

MAAILM on täis hiiglarikkusi ja tohutuid toiduhulki, mida kasutatakse iga päev miljonite inimeste poolt. Sinul ei ole neist elutarvidusist mingit osa. Sinu osa on vaid vaadelda, kuidas teised toimivad neile kuuluvaga. Miks oled selles hädaolukorras? Mis kasu on sul sellest, et omad energiat, millel puudub rakendamisvõimalus ja tarvitamise väärtus?

Mida on moraal sinule annud?

Mida on ta sinult võtnud?

Miks sa ei vasta?

Sa oled lugematuid kordi elus alla jäänud. Ometi loodad veel millegi peale. Kraami välja oma viimne aruraasuke ja toimi nii, et saad osa ka sellest, mida on maailmas peale viletsuste ja äparduste. Isegi pink, millel istud, võib naerda su saamatuse, su täitumatute soovide, su ebaõnne üle. Naerabki ehk juba?

Tõusen püsti ja uurin ettevaatlikult pinki. See on täis igasuguseid nimesid ja initsiaale, kuupäevi ja muid märke. Siis näib mulle, nagu

kergiksid igast vestetud märgist välja irevil näod. Näib, nagu vappuks kogu pink kramp-likust naerust. Kõik need näod otsekui irvita- vad minu üle. Näen pingi kohal nende huulilt moonduvat küsimuse: Miks oled end sellisesse hätta jätnud? Kooris näivad nad mulle seda kordavat. Ja see hüüe kajab mu südames küm- nekordselt vastu.

Kohkunult kumardun ja püüan pinki eemale tõugata. See on tugevasti kohal. Ägestunult raputan seda ja tunnen, et muutun järjest närv- likumaks.

Kas pole seal — raha? Tõepoolest, see on raha.

Veel ei sure inimlaps nälga seepärast, et teda on tänini ebaõnn seiranud. Olen väga ärritunud, rutates kodu poole. Kaugelt kuulduks veel nagu pingi rõkkavat naeru, kuid mu kaugenedes vai- bub ka see uttu. Südames tunnen rõhuvat ras- kust.

Emalt silman lihapoe silti. Tasandan taht- matult samme. Ei tahaks sealt möödudagi, kuid lähen siiski. Vaateakna juure jõudes, nagu neetud, pean silmama leti juures seisvat ras- vunud lihunikku. Ta väikesed seasilmad vaata- vad heatahtlikult mulle vastu. Tunnen nagu haaraks külm käsi mu kõri ümbert kinni.

Jälle pidin sisse kukkuma!

Kuidas küll Tema, too taevane Saatusejuh- tija, ei taibanud seda, et mind ei ole võimalik näljaga heidutada.

Hulgun edasi.

Tänav on inimesist lage.

Näen üksikut kehvasti riietunud meest.

Korruga välgatab mul peas mingi mõte.

„Tulge siia!“ hõikan.

Siidivend, nähes „omasugust“, tõmbab näo irevile, läheneb.

„Näidake oma paremat kätt.“

Ta sirutab käe välja. Ometi siis näib talle mu soov veidrana ja ta tõmbab käe kohe tagasi. Seletan talle täpselt, mida ta peaks tegema, et teenida kaht krooni. Millegipärast ta veelgi kõhkleb. Nähtavasti ei ole tal usku nii kergesse teenimisse. Hetk hiljem sain hoobi.

Märkan ähmaselt teda uttu kaduvat. Mida ta kartis? Olen äärmiselt üllatatud siidivenna teguviisist.

„Mis lööming siin oli?“ küsib korruga keegi mu kõrval.

Kordnikul näib olevat soov vahejuhtumiga lähemalt tutvuda.

Inimesi ka kõik huvitab!

„Gentleman, mulle tungiti kallale,“ ütlen seletuseks. „Ta kadus selles suunas.“

Äkki haarab mindki mõistmatu tung kaduda. Kuulen veel kordniku hüüdu:

„Pidage! Pidage!“

Või pidage!

Jooksen nii, kuidas jalad kannavad. Varsti ei kuuldu enam hüüdu. Tiheda udu tõttu oli tal muidugi võimatu mind jälgida. Jooksen taas

edasi, nagu hullunu. Aegamisi tunnen väsimust, mis muutub üha rammestavamaks.

Ma ei mõtle millelegi ega tule mulle pähe ainustki normaalset mõtet: ainult edasi kisub mind mõistmatu tung. Ma ei tea ega taju midagi, kogu mu olemasolu on ebamäärane. Olen tuimimaist tuimem ja mu vaade on tardunud.

Kui väsin jooksumisest, kõnnin edasi; kui komistan, rooman edasi. Midagi seletamatut kisub mind üle porilompide, üle küngaste. Pean komberdama surmani väsinuna ikka edasi, kuni jõud rauged ja ma varisen kokku, et mitte enam tõusta. Jään lamama, põlatuna iseenda poolt, hüljatuna ühiskonna poolt, märkamata tähistäevast enda kohal.

Tahan, oo Isa taevas, jääda lebama ega kunagi enam tõusta.

EMAKE maa saadab miljardeid lapsi elama ja võitlema. Ta loob nii nõrku kui ka tugevaid; nii kodanlasi kui proletaare; nii inimesi kui lojuseid. Kõigile neile on elu võitluseks kõrgema arenguastme suunas.

Ja meie Looja võtab meid tagasi oma embusse, kui meie eluvõitlus on sooritatud, võtab tagasi oma ärakadunud poja sinna, kust oleme tärganud. Meil ei ole põhjust hirmu tunda, kui meie Emake on arvanud õigeks ära võtta oma

poega kuldmesse mullarüppe, sest Temale kuulub meie süda ja hing.

Kõigile lööb kord surmakell, kõigile jõuab kord hetk, mil on ta viimne hingetõmme, mil ühineb ta oma kalli Emakesega, kõige lähemaga, kes võib elus olendil olla. Siis ei tõuka meie Emake teda mitte endast ära ega salga teda ka siis maha, kui kõik ta püüded ning vaev on olnud asjatu, kui kõik tema on hüljanud, vaid Ta avab oma mullarüppe ja peidab sellesse oma poja.

Tasu eluvõitluse eest inimesele ei ole suur, see on — kibuvitsakroon.

Meile peab see olema parim; meil ei saagi siis enam paremat olla.

Kui Ta viib kellegi meist ägedaimasse võitlusse, eelistab Ta teda, valides tema enda lemmikuks. Ta ei jäta siis teda virelema, vaid Ta võtab tema ära enda juure, kui Ta poeg, oma eluvõitluse kõige kõrgemas ja otsesemas mõttes sooritanud, nõrkeb oma risti all.

Kui risti ees palvetatakse ja toimitakse muid tseremoniaale, ei kriipsutata sellega kuidagi alla risti sümboolsele tähendusele. Nii nagu näeb välja sõdur, kes on relvad langetanud, oodates vaenlaselt armu, näeb välja inimene, kes oigab ja haliseb risti ees põlvitades.

Võrreldes meie harilike surelike võitlusmärke ristiga ei paista meile küll silma määratu vahe. Tõsiasi aga, mis ei lase end ühegi inimese poolt määratella, osutub jumalikul kaa-

lul meie suhtes selliseks haletsusväärseks raskuseks, mis lubab meil vaid häbeneda risti ees.

Ealeski ei tohi meie seda tööka jätta kahe silma vahele.

Rist võib tähistada suurt kõrgust, milleni küünib inimlik tahe ja teovõime. Rist märgib kõige selgemini raskusi, millega tuleb võidelda inimesel, kes tahab leida südamerahu.

Leidub inimesi, kes usuvad: nende patud lunastati ristil. Ometi ei pääse nad mööda eluvõitlusest, mis tingibki patud.

Inimene ei tohi iial unustada elumängu karme reegleid. Astudes vastu raskusile, millest ta niikuinii mööda hiilida ei saa, toimib ta parimini.

Kõndigem rada, millest pole pääsu.

Rist olgu meil alati silme ees.

IV

VARAHOMMIKUNE kaste, härmatis maapinnal, puiel ja põõsail, loob hiilgava hõbedase panoraama tõusvale päikesele, mis idataevast eredalt punetades on uue päeva rajamisel. Lõdisedes külmast sammun linna poole. Ma ei mäleta, mis juhtus eile.

Olen söömata nagu eile, tunaeile, kuid mul ei ole nälga. Kangestunud liikmeil komberdan edasi. Olen osavõtmatu ja iseendale mõistatuseks. Liigun, kuid ma ei tea, kas liigun või seisn või pole mind üldse olemas.

Mina ainult sammun edasi.

Maantee ääres kükitab naine, süles nutmas räbalaisse mähitud laps. Möödun neist ükskõikselt. Ma nagu poleks too, kes ma õigupoolest olen, kellena peaksin eksisteerima. Mu mõtted on äärmuseni laiali valgunud ja segased.

Kõndinud nii täiesti ükskõikselt veidi edasi, äkki meenub mulle nähtu. Pöördun tagasi.

„Inimene, ons teil külm?“

Ta vaatab mind uudistades ega lausu sõnagi.

Asub lakkamatult kisendavat last imetama. Võtan oma mantli ja asetan naise õlule. Mis-pärast?

Ma ei tahtnud talle head teha.

Eit häälitseb kuidagi hädiselt, kuid ma ei oska neist mõtteid kujundada. Märkan vaid ta huuli katkeliselt liikuvat, nagu takistaks neid miski. Istun ta kõrvale.

Maanteel sõidab talumehi. Juba valgustab maad päike täie selgusega ja kuldsed kiired langevad kangana läbi taevalaotuse.

Eit lõpetab imetamise.

Mis on mul sellega siin tegemist?

Ta vaatab mulle hämmastunult järele.

Vajan tööd. Vajan tööd!

Esimeses töökohas saan eitava vastuse. Ometi võin seal tööliste tehtud tule juures end soojendada. Tule ümber einele kogunenud töö-lised arutavad läbisegi mitmeid küsimusi. Eriti vaidlevad nad ägedalt Hispaania kodusõja üle. Vahetevahel lisatakse lõkkele laaste, kui see jääb väikeseks. Varsti lahkuvad nad tööle ja ma jään üksi kustuva tuleaseme juure.

Kõnnin edasi.

Käinud läbi mitu kohta, jõuan viimaks sel-liseni, kus tarvitatakse tööjõudu.

Tassime nelja paariga valmistaotud paest trepiastmeid treppide juure, kus need paigale asetatakse. Hiljem kaevame vähemale ehitusele vundamendi kraavi. Veoautodega veetakse lah-

tikaevatud praht ära. Töölisi on kahekümne ümber.

Pärast lõunat ilmub sinna tööde ülevaataja. Ta laseb oma vaimuküllust kohe mõne töölise nahal tunda. Ta pungis silmad nagu tahaksid pealuust välja tungida, ta häääl valjeneb, kuigi kärkimiseks on vähe põhjust. Sõimusõnade valing mõne töölise aadressil, kes just sel hetkel puhkas, ei taha lõppeda, olgugi et kõigil voolab pingutusist higi.

„Kas teil on esimest korda kang käes? Kas arvate vahest, et saate haigutamise eest raha?“ kuulen teda hõikavat.

Ta läheneb tööliste vahelt mulle. Nähes aga, et ka see ei mõju mu töö edukusele, haarab ta kangi:

„Näitan, kuidas peab töötama; noor mees, aga vedel ja veniv kui tainas.“

Ta taob hoogsalt kangiga. Ta töö on aga vähe edu. Seepeale kuulduv tööliste hulgast naeruturtsatusi. Nad teesklevad aga hoopis süütut ilmet, kui insener vihaselt ringi vaatab selle järele, kes julges tema kui ülevaataja üle naerda. Ta taob uuesti kangiga. Kang nähtavasti satub varjatud auku ja vajub suure hoo tagajärjel pooleldi maasse. Lööja kukub. Kui mees verise näoga üles tõuseb, on ta pilk raevust tuhmunud. Näib, nagu tahaks ta kellelegi kallale tormata. Ta pilk peatub minul.

„Minge minema!“ lõõtsutab ta raevunult.

„Ajage ta minema!“ käsib ta töölisi, näida-

tes käega minu poole. Aga need töötavad rahulikult edasi.

Mehe nägu on verine, kuid vihast moondatuna ei tekita see kaastunnet. Pikkamisi rahuneb ta ja mulle näib, nagu oleks tal isegi veidi piinlik. Harimata mühaka moodi on ta ometi käitunud.

Oleksin olnud tema asemel ja seisukorras, võib-olla ei oleks ma sugugi paremini käitunud, kuigi vahest oleksin suhtunud teisiti õnnetult lõpnud olukorrale. Igal juhul peab ära jääma küsimus: toiminuks ma siis õigemini? Teisiti kahtlemata.

Lahkun sellegi töövõimaluse juurest.

VAHEL, kui olen muredest muljutud, nagu sosistaks mingi salapärane võim mulle kõrva: usu endasse ja ära karda valu, sest valu väldib pettumusi. Ükski inimene ei tule mind ju lohutada, kui mul on väga raske, kui mu huul kisub viltu lootusetuses. Tuleb vaid see mõistmatu sosin, mis ergutab mind uuesti pead tõstma, uuesti pimesi vastu seina jooksma. Pean jällegi tallama rada, mis kaob uduvinesse kusagil kaugel horisondil. Ja kusagil lõpmatus kauguses asub tähis, mis pole iial nähtav inimlikule silmale, mis on vaid tajutav võitlevale ja otsivale vaimule.

See tähis on meie kõigi inimlike röömude-

murede lõppjaam, kust kaugemale ei ole meil kellelgi pääsu; kus lõpeb hea ja kurja mõiste; kus meie meeltele pandud koorem meilt ära võetakse. Sõidupiletit osta niisuguse lõppjaamani ei saa maiste varadega, küll üksnes oma kannatustega, oma otsiva ja kustumatu kirega.

Selle lõppjaama nimeks on — Südamerahu.

Omnibus reisijatega saabub lõppjaama. Kui viimne reisija omnibusest väljub, tormavad ootajad rüsinal sinna sisse. Tungeldakse. Nii mõnelgi mehel tuleb ägedalt küünarnukkidega töötada, et sisse pääseda. Naised kui nõrgemad peavad muidugi järgmist sõidukit ootama jääma; mehed suruvad end igal pool ette: olgu siis abielu tükitööl või mujal. Näib, nagu oleks lõppjaama ja lõppjaama vahel tilluke vahe. Tõenäoliselt leidub mitmesuguseid lõppjaamu.

Mööduv omnibus pritsib jalutajaile pori.

Kas olete kuulnud, et porised riided puhastab — kirumine?

Järk-järgult pimeneb. Siin-seal majades süttivad lambid. Imelik, miks raha mind ei köida. Olen sageli loopinud minema oma viimsed veeringud põhjendusega, et olen ennegi saanud läbi rahata. Kord andsin kerjusele mõne krooni, ise punastades häbi pärast, et mul polnud rohkem anda. Olin sealjuures teadlik, et seda läheks mulle endale rohkem tarvis, aga andsin siiski. Ma ei salli raha.

Astun poodi. Annud joogi, läheb kaupmees

tagasi leti taha, nosides juustuviilukaid. Poekell tiliseb.

„Kaupmehe-härra, palun tükike leiba,“ anub keegi ukse juurest.

See on sama naine, kes hommikul kraavi ääres kükitas.

„Kes teid kõiki toita jõuab. Viimaks tulevad veel kogu linna vaesed siit midagi saama. Ei mul ole teile midagi anda.“ Ja minu poole pöördudes: „Ühele annad, on varsti terve kari saamas. Millest sa hing veel teisele annad, kui isegi elad pihust suhu.“

Eit vaatab nälginu pilguga letil asetsevaid toiduaineid, pöördub siis lahkuma.

Kas pidin minagi jääma pealtvaatajaks eide viletsusele?

Ulatan talle oma toidupaki.

„Issand õnnistagu teid,“ kuulen teda lausuvat.

Ei minul ole eide õnnistust vaja; ta ise vajab seda palju rohkem.

Väljas on ilm vahepeal täiesti pimenenud ja kogu linn sätendab tuledes. Eit konutab poe lähedal trepil. Lähen tast eemalt mööda, et ta mind oma eietamisega ei segaks. Ta askeldab rahulikult edasi ega märkaks mind vist ka siis, kui mööduksin üsna ta lähedalt. Ärritun, nähes, millise täitmatu aplusega võidakse toitu neelata. Tõesti piinlik teda vaadata.

SEE on siis minu pingutuste vili, toit, mis minule määratud, paradiis, kus pean elama. Kas jõuan ma kunagi südamerahuni? Kui kaua küll kestab veel, enne kui jõuan sinna? Või polegi olemas sellist lõppjaama? On vaid meie kõikide otsimismurede ja leidmisrõõmude siht, kus bioloogiline eluvõime edasirändamiseks peab lunastama sõidupileti oma eluga? Kas tohin ma kahelda oma pingutuste lõpptulemuses? Olen valinud tee, mis viib mind kuhugi. Olgu siht missugune tahes, enam pole valikut. Olen vilets tilgake maailmameres. Kui ma oleksingi rikkam, ikka jääksin tilgakeseks, liivaterakeseks universumis.

Vaesusega aga seltsivad nälg, viletsus ja muud hädad. Ometi võib inimene saavutada neist sõltumatu seisukorra. See seab inimlike püüdmistele sihi, mida kohustab meie kuuluvus ühiskonda. Miks pean olema tilgakesist tilgakesimaid.

Areneva elu nõue seab minule naiivse küsimuse: kas olen ma üldse indiviid, kel on kohustus ühiskonna vastu? Miks siis minu püüded on nurjunud, hoolimata mu pingutustest? Kas seepärast, et minu tahe on liig väike selleks, et kanda kohustusi? Siis tuleb järeldada, et kõigi teiste tahe on palju suurem, sest minu tahtmine on kõigi suhtes ümargune null.

Kuigi oleks nii, et minu tahtmine on äärmäkimatult väike, nii väike, et see polegi õigupoolest mingi tahe, kuidas siis seletada, miks

ma edu asemel saavutan ränga tagasimineku? Väikese tahte tõttu peaksin paigal seisma või vähema edu saavutama, kuid mitte nii vahenditult põhja minema.

Kas on seda üldse võimalik selgitada?

LASKEM laineil mängelda!

Seisan mere kaldal ja kujutlen kauguses, lõpmatus kauguses, saart — Südamerahu. Lained hõljutavad üksikut paadikest nagu sihi-teadvusetus inimelu. Kuid sõudja ei lase end heidutada, vaid aerutab üha edasi saare poole.

Juba koguneb uudishimulisi rannale, kes lärmitsedes kihla veavad, kas sõudjal õnnestub alatud ettevõtte. Mida rohkem mees kaugeneb rannast, seda enam lärmitseb rahvahulk. Neile lisandub üha uusi uudishimulisi.

Mees on sõudnud juba päeva ja öö, ka järgmine päev valgub õhtusse. Ometi on ta Südamerahust veel kaugel. Osa uudishimulisi lahkub tüdinult, sest sõudja ei jõua ega jõua päralt.

Saabub öö. Maru tugevneb ja valab oma viha üksiku peale. Metsikult kohisevad iilid üle veteväljade.

Ja jälle kätkeb päev, mil lained nii vaikselt ja unistusiäratavalt kallerdavad rannaliivale; mil meri ja sinitaevas vestlevad päikese üllas säras; mil Südamerahu näib nii petlikult lähedasena. Siis uhuvad lained paadi tagasi rannale.

Südamerahu jääb kartmatule igavesti saavutamatuks.

Eelkäijate äpardused aga ei tohi meid iialgi heidutada ikka ja uuesti algamast teekonda sellele igatsuste ja unistuste saarele.

V

ÕÕ on läinud sinna, kuhu nii paljud päevadki kaovad. Valgus tungib aralt läbi kitsa tuhrunud akna tuppa, rõõmustades inimeste silmi oma järelejätmatuse uuestisünnis. Tänavalt kuuldu argipäeva meloodiat.

Toas on hingeõhk nähtav. Väljas võib olla päikesepaiste lindude lauluga, aga siin on alati niiske ja vilu.

Nüüd peab tulema mu karistusele lõpp. Nii see enam kesta ei või. Kes ma siis õigupoolest olen, et minu jaoks pole muud kui äpardused? Ons see oluline! Oluline on see, mida tarvitan, et olla inimväärne.

Mu elatustarbed on kokku kuivanud sellise miinimumini, et kui see veel nii edasi kestab, pean hakkama õhust elama ja kehakatteks tarvitama viigilehte. Võib-olla tuleb siis isegi õhust ja viigilehtedest puudus, sest minu elatustarbed aina kahanevad.

Kas ei ole see loogiline järeldus mu seisukorrale? Iga lapski võib arvutada, et ühtelugu

ära võttes ja mitte kusagilt juure tulles mööda-pääsmatult ollakse kord puupaljas. Olen nagu kooritud puu, mis päikese kätte kuivama paigutatud, et ta viimne elumahl välja auraks.

Inimlik otstarbekohasus ühes bioloogilise surma paratamatusega ei saa mind sellise õn-nistusrikka komplikatsiooni ette seada. Loodus-seaduste armastusväärne järjekindlus aga — sealt, kus vähe, seegi ära võtta, kus palju, sinna juure anda — jätab mu paljaks. Kui mu mõis-tus ei suuda mind aidata, siis, loogika kohaselt, pean lähima aja jooksul jääma puupaljaks.

Mina ja kooritud puu. Kas ei ole see võrd-lus traagilisimaid ristsugutusi, kuigi võidakse leida võrreldavat sealiha ja saepuru vahel; ha-pupiima ja protoplasma vahel; maakera ja mai-sitika vahel; ristirüütli ja tänapäeva päti vahel; Pläralära-Leenu ja Dalai Laama vahel; kuke laulu ja Saturni rõngaste vahel; imiku ja ham-butu rauga vahel; kartulikooremise ja skalpi-mise vahel; armatsemise ja rasvase panni lak-kumise vahel; Marsi mõõga ja hambaorgi va-hel; tühja kõhu ja kräunuva kassi vahel.

See on armuheitmatu järjekindluse tipp. See on siis see minu ideaal, mu elujõu ja tahte kroonimine.

Ometi ei ole veel mu elupaat tagasi uhitud sihti saavutamatumt uudishimulike rannale. Veel usun, et minu edutus mind hülgab, kuigi olen nagu kooritud puu. Oo, mu tahtmine, mil-

lisesse võidujoobumusse oled sa mind vedanud!
Olen õnnenautimisest poolhullunud.

Nii madalale ei ole mind mitte elunautimine, naistega sahkerdamine, alkoholi tarvitamine, sotsiaalkohustustest mittearusaamine või muud kahetsusväärsed ellusuhtumised viinud. Mu põhjaminekus on süüdi ainult mu tahtmine.

Mis loeb see mulle, et olen näljas ja meeletlikus olukorras? Olen oma saatuse ees otsekui kalts põrandapesija käes.

KAS olete kunagi pannud tähele tööliste sammude müdinat, kui nad ruttavad hommikul massiliselt vabrikusse?

Kui seista mõttes tee ääres ja mitte märgata neid, vaid nende sammude nagu maa-alt kuulduvat kõminat, jääb mulje, nagu kuulduks kose kaugenevat kohinat, nagu mühiseks tormihoog üle põlislane. Liikudes kaasa voogamisele oled nagu tilk voolavas jões, kus tervik liigub teatavas suunas, samuti iga üksik tilk.

Kõnnin ühes töölistega. Ometi ma ei tunne end osana nende massist. Midagi mõistmatut eraldab meid. Kas võib see põhjustada vahet meie vahel, et lähen teisale? Või põhjustab selle mu hallutsinatsioon? Või seisab vahe selles, et nende tahtmine midagi kaalub, kuna minu tahtmine on null, kuigi mitte tagasimineku suhtes.

Selles seisabki vahe. Proletaarid oleme kõik.

Kas leiavad ka nemad enda ja minu vahel niisugust vahet? Ei leia; küll aga sellist, mis on normaalse ja hullumeelse vahel. Nemad on osakesed tervikust, aga kes olen mina?

Mina nagu polekski indiviid.

NEMAD, kodanlased, ei võta mind tööle, kui neil on sellest tulu?

Olen varemalt tegelnud maalritööga.

Algul töötasin maja esikülje juures. Ettevõtja käis meid vahetevahel jälgimas. Ta andis juhiseid töö suhtes. Lõuna eel ta kadus.

Pärast lõunat jätkus me tegevus.

Kui lõpetasime tööd esiküljel, tuli ettevõtja tagasi ja korraldas töö hoovipoolsel küljel, kuhu pikad redelid püsti aeti. Märkasin hoovis väga tüsedat naist, kellele pea oli nagu mätas õlule vajutatud. Tundsin jälgust ja süda läks pahaks. Ta vestles hetkel ettevõtjaga redeli all, mille tipus töötasin.

Ronisin alla, silmad vesised.

Hiljem vabastas ettevõtja mu tööst. Ta ei sallivat häbematusi ja harimatut käitumist tööliste poolt.

VI

MINU käsi on käinud sedapuhku ilmselt halvasti. Minul ei saagi teisiti minna. Olen maininud ainult kaht töökohta, kus mul läks sellise mittekadestatava eduga. Aga kui nimetaksin neid lugematuid töökohti, kus mul on „vedanud“ samuti, pean tahtmatult endalt küsima: kas tasub mul üldse enam tööd otsida? Niikui nii vallandataks mind kohe. Ei, see küsimus ei ole mitte tuulest võetud, ei ole poolhullu eieta mine. Tööga on nähtavasti nii, et seda võivad teha vaid niisugused inimesed, kes on suursugusemast savist ja minusuguseist eelistatumad. Kahtlemata on see nii.

Töölised ja töövõimelised on minu kõrval aadlikud, härrasmehed, ühe sõnaga, sellise paradiisivendluse liikmed, kuhu minu liikmeksvõtmine on niisama tõenäoline kui mõne diplomaadi luuavarrel ratsutamine Rahvasteliidu peakoosolekule; kui Rahvasteliidu tagajärjekas rahu aate kaitsmine; kui maailmarahu säilitamine häälepaelte või sullevarre liigutamisega; kui

joomari mahakõmmutamine seepärast, et ta vee asemel eelistas juua viina; kui Kristuse ristilöömine tänapäeva inimeste poolt; kui ühiste iseloomujoonte avastamine moodse inimese ja kiviaegse koopaelaniku vahel; kui minu ja töövilimelise üheväärseks pidamine.

See on seisus, see on India kast, kuhu minul kui paarial pole lootust pääseda, kuigi ma selleks kõik teeksin.

Hüva. Kui ma ei kõlba, kui mul ei ole võimaldatud olla tööline, siis ma ei tahagi see olla. Töötagu aristokraadid ja säärased aumehed, kelle kõrval mina olen kui puuliigestega ampelman; kui puuassidega, määrimata vanker. Minge välja! Minge minema! See on olnud minu töötamise hinnang.

Kas minna siis ikka uuesti tööd otsima? Kas minna uuesti oma nahka parkida viima?

Tundeid sul niikuinii ei ole. Või kui ongi, siis väga vähe: nii vähe, et neis võib iga inimlojus tuhnida nagu prahihunnikus; nii vähe, et neid võib igale seale moldi ette visata, kusjuures siga lükkab kärsaga need üle molliserva sõnnikusse; nii vähe, et too, kes on sulle kõige kallim, kes on teadlik sellest, kui palju sul neid on, ütles sulle: mees ja käperdis, ja pööras sulle selja.

See on alles tunnete vähesus!

Kui arvate, et mu kallim mulle selja pööras, et võiksin teda seljatagant emmata, siis eksite

raskesti. Nii rängalt ei ole te kunagi oma elus eksinud ega võigi eksida.

Mul ei ole üldse tundeid.

Kui räägitakse tundeist ja minult nii muu hulgas küsitakse, mis on tunded, siis ma pean silmad langetama või häbelikult õlgu kehitama oma tunnete puudulisuse pärast, kellel ei ole tundeid, kuidas võib siis too neist rääkida, asjust, mida ta ei ole kuulnud ega näinud, millest ta ei ole isegi raamatuist lugenud!

Mis jääb niisugusel arenematul, kes ei ole vähimatki lugenud tundelisuse ega tunneteteooriate kohta, muud üle kui kohmetada oma teadmatuse pärast? Või kui ta hakkakski häbelikult väriseva häälega seletama tundeist, püüdes pingutada oma viljeldamatut mõistust, siis saaksid mõned kohe aru, et mehikesel ei ole aiumugi sellest, et ta tahab end targaks teha ja muigaksite üleolevalt.

Kui tundeist rääkiv mehike on mõistuse pingutuse tagajärjel näost vähjana punaseks muutunud, müksaksid mõned sõbrale salaja külge, sosistades talle tähendusrikkalt kõrva. Ja kui ta jutu lõpetanult tahab minema lipsata, plakutaksid nad käsi kogu oma poolehoiust ja vaimustusest kõne vastu, nõudes, et ta peab veel kord kõnepuldile astuma.

Pärast kõnet läheks keegi endastmõistetavalt kõnelejat suure häälega kõigi kuuldes õnitilema, kusjuures triumfeerivalt tähendaks mõndki tundeteooriate ja teadlaste kohta, kes

oma uurimuste läbi kõneteemaks olnud alal eriti on silma paistnud. Siis oleks mehike tunnustusest niivõrd roopast välja viidud, et ta ei märkakski õnnitlejat silma pilgutavat teisile kuulajaile, kes vabandava naeratuslega huulil lähedal seisavad. Need siis, heameelest tobeda sissekukkumise üle, ei suuda oma naeruturtsatusi teisiti vältida kui et peavad taskurätiku suule suruma või mujale taanduma, kus nende enesetunne neil vabamalt end väljendada lubab.

Kuid mõned, kes ei suuda oma naerupurskeid tagasi hoida ja kel ei ole ka tahtmist eemaldumiseks, kuna neid liialt huvitab kiitus, mida õnnitleja oma otsekohesuses ning ennastpaljastavas vestluses kõnelejale avaldab, teevad üpris armastusväärse näo, kui nad mehikese totakuse tõttu järsku naerma pahvatavad ja too juhtub rõõmupunaga näos sel hetkel neid tähele panema; või pööravad lihtsalt talle selja ja vestlevad rahulikult edasi; või teesklevad hämmastust, mida nende näod nii loomutruult väljendavad, et keegi on julgenud naerda hetkel, mil väga hinnatud ning austatud oraatorit õnnitellakse.

Kui kõneleja tahab lahkuda, võtab õnnitleja tal käest kinni ja patsutab talle õlale. Ta anub jumala keeli, et lugupeetav isik ei jätaks neid ilma oma austavast juuresolekust. Aga sealjuures ei suuda gratulant oma pealetükkivaid naerumuigeid tagasi suruda ja pöörab pea kõrvale, nagu tahaks ta valida kedagi läheduses viibi-

vate seltskonnategelaste hulgast, kes oleks teemale abiks kõnelejat paigalejäämiseks manitsema ja veenma.

Kuid mehike on nagu juhuslikult, peaaegu kogemata, nagu oleks jumalast läkitatud mõte talle äkki pähe kukkunud, aru saanud, et ta tegi oma elu jämedaima vea, avaldades mõtteid oma isiklike arusaamiste kohaselt, ilma et ta olnuks selleks ette valmistatud vastavate raamatute kaudu. Ja nüüd tõuseb talle häbipuna asemele vihapuna näkku. Ta sülgab õnnitleja suunas, ei vaata kellegi poole ja läheb tagasi oma polaar-külma tuppa.

Pikapeale unustatakse oraator, kes rääkis eriskummaliselt tunnetest, nagu ikka unustatakse vanad naljad ja nende tegijad. Kuid unustamise tõttu ei jää ta veel olematuks. Tunnete vähesuse pärast ollakse aga küll olematu.

Ütlesin eelpool, et kui keegi küsiks minult, mis on tunded, siis... Kuid suurim puudus on ju see, et keegi ei tulegi seda minult küsima. Iga tobedaimgi ja narrim kui narr näeb selgesti, et olen peaaegu tunneteta, ainult natuke tundelisem kui loom; kui perekonnaisa, kes saadab välja naise ja lapsed, et kurtisani koju tuua ning temaga elada; kui naine, kes igale vastutulijale jutustab oma armulugusid; kui turunaine, kes uhkeldab oma tütre üliõpilasist „peigmeestega“; kui inimene, kes varastab tikutoosi, portfelli saja tuhande krooniga, nööpnõela või midagi muud.

Kui keegi vahest taipab, et evin veidigi tundeid, siis küsib ta minult — nii juhuslikult —, kas ma ei ole mitte ülikooli haridusega. Kuid kuulates, et ma ei ole ülikooli uksestki mööda käinud, et olen kolmeklassilisest vallakoolist „totruse“ pärast välja heidetud, teeb küsija ükskõikse näo. Ta küsib veel üht-teist elu-olu kohta, öeldes, et eks selle haridusega ole nüüdsel paljunõudval ajal täbar lugu küll.

Siis äkki meenub talle, et peab just veerand tunni pärast tähtsal koosolekul olema. Kiiresti käega viibates jätab ta minuga hüvasti.

Jään üksi oma koormaga, mis on nii väike, et seda ei ole märgatagi. Pean ikka oma naha parkida viima suureandeliste kätte. Lõpp sellele. Olgu viletsus missugune tahes, enam ma end välja visata laskma ei lähe. Minu tahte teostamiseks peab leiduma teissugune tee.

Olen ikka inimlikult ja ennastsalgavalt püüdnud leida kompromissi enda ja elu vahel, kuid see on lõpnud haleda sissekukkumisena.

Nüüd olgu lõpp vähimategi lootuste püstitamisel tööga endale eluüalpidamist muretseda, tööga seda saavutada, mida tarvitab mu tahe enda maksmapanemiseks.

Minule on need tarvidused veel teadmata. Siiski on küllalt selge, et mida rohkem ma katsum endal tööga hinge sees hoida, seda enam ma takerdun haigutava kuristiku kaldal, seda enam ma kaugeneni kontakti saavutamisest oma tahetega, mis on elualalhoidva organismi surmakü-

simuseks; kui mitte surmaküsimuseks, siis eluküsimuseks; kui mitte eluküsimuseks, siis vaakumiseks olemise ja mitteolemise vahel.

Mis võib olla veel alandavam kui vaakumine, kui ühtelugu endale nõudmiste seadmine ja ei kunagi nende täitumine; kui ühtelugu endalt küsimine ja ei kunagi vastamine; kui ühtelugu ikka enam põhjamine ja sellele tagajärjetu vastupunnimine? Kui oleks küsimuse all mõni teise või kolmanda järgu elutarvidus, oleks minu vaakumine surmanuhtlusega karistatav. Aga kui on kaalul küsimus, millele vastamine on inimväärsuse küsimus, mis on otsustav kogu minu võimete suhtes, siis ei ole mul muud parata kui hambaid kiristada.

Ometi veel ei hävita ma end. Loodan endale, mitte seepärast, et ma kardaksin järsku otsust.

Vaadake kalendrisse!

NAGU liuglevad lumehelbed, sadades ülalt taevaavarusest, pilvepiirilt, ja moodustavad maapinnale mosaiikseist detailidest koosneva vaiba, nii liuglevad sündmused, pisijuhtumid inimhõimustesse. Mis tähendus võiks olla sündmusel?

Võib-olla see, et öösel paremini magada?

Katsuge ise ka midagi vastata. Alati ei või mina kui autor ennast vaevata.

Näiteks on nüüd nii, et ma ei otsi enam tööd. Olen otsustanud paigaltakerdumisest va-

baneda, kuigi mul tuleb nälgida. Aga otsus on otsus. Näen hommikuti läbi akna ruttavaid töölisi, kuulen nende rühkivaid samme. Miski nagu tõmbaks mindki välja ehitavale ja loovale tegevusele. Ruttavad sammud nagu kutsuksid mind kuhugi kaasa — küllap seepärast nad häirivad mind.

Algul üksikud kärsitud kutsed. Aegamisi muutuvad need üha tungivamaiks, siis alaneb pinge ja kustub. Pärastised kutsed ei häiri mind. Need nagu manitseksid, nagu hoiataksid laiskusehädaohu eest. Kuid laiskuse pärast ei ole tarvis mind hoiatada. Ma ei ole mitte selle ega töötahte puudumise pärast säärane.

Töölised on töövõimelised, nad on aristokraadid minu kõrval, kuigi nende kõrval on olemas omakorda aristokraate. Olen kõigist viimseim. Siiski ei tähenda see veel kaugeltki seda, et ma selliste aristokraatidega igaveseks niisugusesse vahekorda jään. Ei, sugugi mitte! Varsti, mõne päeva pärast, võib-olla mõne nädala, kuu või pikema aja pärast otsustab mu tahe selle vaakumise.

Siis ma ei saa mitte kuulama sammude kutsuvat rühti; mitte ootama pisarsilmil millelegi, mis mind mu heitluses aitaks; mitte nimetama neid aristokraatideks, kellest üle on veel aristokraate. Olen siis mees meheks, mitte mees ja käperdis, nagu ütles mulle mu kallim. Ometi on ta mulle naine, keda võin vaid kaotada, aga kunagi mitte leida.

Kui ta mulle ütles: mees ja käperdis, oli tal õigus. Ta soovib mulle parimat, mida võib üldse üks neiu noorelemehele soovida. Aga kui keegi teine mulle nii ütleb, ei ole tal selleks õigust. Nii minule õigustatult ütelda ei ole kellelgi teisel õigust.

Mu tahe otsustab kord surmkindlalt vaakumise, kuigi ta seda ei ole veel jõudnud, kuigi otsustamine võtab veel aega. Mis ei võta aega? Vahest valguse kiirgamine? Kõikjal on oma distantsid. Aeg ei ole alati olulisim.

Kui näiteks mulle oleks oluline see, et peaksin minema uuesti tööd otsima, kas läheksin ma siis? Silmi pilgutamata läheksin ning ei tuletaks kunagi meeles, et olin kord otsustanud vastupidi, sest see oleks oluline.

Teen kõike, mida nõuab minult olulisus. Läheksin tänavale ja peksaksin esimese vastutulija läbi, kui see oleks mulle oluline; kulutaksin kõrtsis oma viimsed sendid viina peale, kui see oleks oluline; pinniksin langenud naiselt viimse naiseliku tunde, mis tal veel on säilinud, kui see oleks oluline. Kuid need ja terve leegion toiminguid pole mulle olulised. Tean, et need võivad ainult süvendada vaba tahte tegevuse kitsendamist, süvendada kuristikku mu tahte ja mu võimete vahel, suurendada kaugust minu ja mu neiu vahel. Kõik, mis on mu tahte läbisurumiseks tarviline, on mulle oluline. Muud ma ei arvesta.

Olgu maailm minupärast rikkuses-siplejaid

ja elunautijaid tikutoosina täis, mul ei oleks sellest külma ega sooja. Või olgu kogu maailma roimarid ja kõrilõikajad vanglaist ära põgenevad, mind häiriks see kaugelt vähem kui mõnd inimest „Politseipeegli“ või „Kiriklike teadete“ lugemine ajalehest. Minule ei lähe absoluutselt muu korda kui see, mis puutub mu tahtesse, mille abil oleks võimalik edutuse karistus mu õlult ära heita. Minule ei saagi muu korda minna, sest ma ei ole mitte oma loiduse ja ulaelu tõttu nartsuks jäänud. Olen muutunud selleks järelejätmatuse ning eluvõitluseteadlikusheitluses iseendaga, sugugi mitte vaid hullumeelses endalaiutamise hallutsinatsioonis.

Minu nartsuksmuutumise põhjust võidakse põhjendada ükskõik kuidas, kuid senikaua kui ma hingana, arvestan ma vaid enda põhjendust.

Mis oleks juhtunud siis, kui ma oleksin olnud tuulelipuks maailma nii kaikagapähelöövvalt erinevaile iseloomu ja eluvundamendi rajamise arvamisile? Mis oleks juhtunud minuga siis, kui oleksin toiminud teiste eluprintsiipidele vastavalt?

Siis ei olekski mind.

Siis oleksin kui tühi kott, mis seisab püsti; kui see, kes õlekõrre varjus otsib sooja; oleksin kui paradiis unistaja silme ees; oleksin kui unenägu, millest võib vaid rääkida, et nägin unes, aga mida, seda ei tea; oleksin kui kuldmuna varesepesas, mis haududes mädanema läheb; oleksin kui pähklipuu, mis kasvatab tuumatuid

pähkleid; oleksin kui polomängija kilpkonna seljas; oleksin kui nägija, kes tänaval liikudes põhjustab kümme autoõnnetust, kusjuures iga kord murrab endal ühe ribikondi; oleksin kui poolekilose saia tainas, mille kerkimapanemiseks ei piisaks kogu maakera pärmimassist; oleksin kui sibulavenelane, kes ajab habet kaks korda nädalas; oleksin kui saepuruahi, mis on pandud päikese asemele; oleksin kui hõberebase nahk, mille müüja peaks ostjale kogu oma varanduse pealekauba andma; oleksin kui paradüüsi välja aetud Eva, kes hellitab veel lootusi oma kütkestavusega Vanataati võluda.

Siis mind ei olekski.

Nüüd on kaljukindlalt selge, et olen rajanud endale oma tahtega ainulaadse raja, mille kõndides saan arvestada vaid iseenda põhjendusi; teiste eluprintsiipide arvestamine oleks minule niisama hea kui enesetapmine. Minul ei ole tugega abi loota mujalt kui endalt, kuidas ma ka ei ootaks. Ütlemine: siis ei olekski mind, on surm kindel, arvestades mu pingutuste edutust.

Kuidas arvestada inimest, kes pealtnäha on vaid pundar kaltse? Keegi ei arvesta mind hinnalisemalt. Arvestaksin ma teisi nende seisukohalt samuti kui oma seisukorda? Raske on vastata. Võib-olla jah, võib-olla ka mitte. Tõenäolisem on, et mitte. Usun illitillukenegi hinnalisemalt, mikromeetriksukeseltki avaramini.

Mul on olnud võimalus jälgida mitmesuguseid ellusuhtumisi, alates Kristusega ning lõpe-

tades Barrabasega. Siiski, piirkonnas, kus pu-
perdan mina, kaovad igasugused elulised eesku-
jud. Olen kui enesetapja, kes seotud silmi jalu-
tab kuristiku kaldal. Ja see teadmine, et kõnnin
kuristiku serval, et sõidan oma elulaevaga läbi
orkaani, vajutab aegamisi mu mõistusele sellise
raskuse, sellise koorma mu organismile, et pa-
ratamatu loogiline lõpp on mulle käegakatsutav,
kui ei juhtu ime, mis vabastaks mind mu karis-
tusest.

Mitte seepärast, et nüüdsel mõistuse ajajär-
gul, võrreldes keskajaga, ei juhtu imesid, vaid
et ime peab olema ka millegagi põhjendatud,
kuidagi esile kutsutud. Minuga võib juhtuda
ime, mis sõltub ainult mu tahtest. Minu tahe
aga, millest sõltub see? Siin on konks, mille otsa
mul tuleb end lähemal ajal riputada. Siin on
ema, kes, oma lapse sünnitanud, tahab selle
kohe ära süüa.

Isa taevas, saada hetke jooksul piksenool,
mis minust samas vaid sutike kärsahaisu järele
jätab, kui ma habemenoatera kitsukeseltki olen
suurendanud oma seisukorra ebatõenäolisust.
Lase mind raudadesse needa ja ihuliikmed tükk-
tükkilt mu keha küljest ära rebida, kui olen oma
seisukorra kuidagi üles puhunud.

Agaga kui Sina, Isa, arvad, et tuleb veel oodata,
veel ei ole aeg jõudnud, peab see nõnda olema
nagu Sina tahad. Minu tahe ei ole mitte tahe,
vaid on palve Sinu ees.

VII

ÖÖ — kottpime öö, kuuvalge öö. Öö, tulvil taevas säravaid — läbi pilveudemete nagu ema põllenurga varjust piiluvaid mudilasi — tähti. Öö täis tumedaid ohkeid, täis tummi palveid, täis surijate korinat, täis lahingumürinat, tulvil kurblikke helinaid.

Vaikne öö, mil armastajad jagavad üksteisele õrnusi; tormine öö, mil maru kisub puid juurtega maast, mil torm tõstab majult katused nagu puielt lehti, mil meri mängleb ookeanihiiglastega nagu tikutoosidega, nagu saatus inimesega, nagu laps mängukanniga, nagu elu-nautija oma südamerahuga; troopikaöö, täis miljoneid sidinaid-vidinaid, saja-aastaste puuhiiglaste lehtede sahinaid, lõvide möirgeid, võitlevate arvutute elus olevuste halastamatut võitlust elualalhoiu, elu edasikandmise võimaluste pärast; polaaröö, mil lumetuisk vihiseb üle jääliugustike, üle igavese lume piirkondade, üle varjulepugenud eluavalduste; — nii mitmesuguseid öid on olemas, et nende loeteluga võiks täita piibli-paksuseid raamatuid.

Kui palju ei oleks ka erinevaid öid, isesuguseid öid, siiski on igale eluavaldusele veel oma öö. Palju, palju öid voolab ühe ööga ikka ja ikka algavasse ja ei kunagi lõpvasse igavikku — sinna, kuhu kaob kõik.

Kuu kuma jätab lauale kaunima varjundi kui Rembrandt seda iial oleks suutnud jäädvustada. Pimedus, kuu kumast tagasi tõrjutud, kollitab toanurkades, seinte äärtes ja isegi laua all võib näpuga silma torgata, hoolimata kuupaisetest. Kuid, mida siis üldse ei võidaks? Ka päise päeva ajal võib endale näpuga silma torgata.

Kuid et südasuvel meil Eestis võidaks suuskadel mäest alla sõita; et teleskoobiga Marsile vaadates võidaks seal olematuid inimesi näha; et suurtükipauguga võidaks teises päikesesüsteemis olematut elus olevust ehmatada; et sea-liha söömisega võidaks ära hoida sõdu; et vaid rahvasteliitude asutamisega võidaks kindlustada rahu; et kirikukellalöömisega võidaks surnuid ellu äratada; et saapasääre rääkides võidaks ühendusse astuda Wells'i romaani seleniitidega; et valaskalale jahti pidades võidaks kinni püüda viidikas; et pärast edukalt sooritatud ümber maailma reisi võidaks silmapesukaussi ära uppuda; et Eestis Kilu-Mari-polkat tantsides võidaks Londonis kuningakoja traditsioone lõhkuda; et lokaales rumba tantsimise pärast võidaks kodaniku kohused unustada; et Kalevipoja tegudest unistades võidaks ise kiviga

üle Soome lahe visata — need toimingud on üsna võimatud.

Nii et võimise ja mittevõimise vahel leiduvad oma tillukesed piirid.

Kui võimise ja mittevõimise vahel ei oleks piire, mis oleks siis? Nüüd on teil võimalus tutvuda mu briljantse ning universume haarava mõtlemisega: siis oleks piiritu seisukord, mis? Piiritu mis piiritu. Vaat', juba seepärast piiritu, et kui ei oleks, siis ka ei oleks, ja kui oleks, siis kahtlemata oleks.

Mu mõtlemisvõime töötab nagu püssikuul, mis kümne kilomeetri kaugusele tabab millimeetrilise täpsusega märgi keskpunkti. Põrgu mingi kõik oleksid ja poleksid.

Kuu kahvatu kuma kaob järsku lauvalt ning pilkane pimedus täidab toa, kui eesriie „Hamleti“ viimseks vaatuseks on alla lastud. Hiired lõgistavad põrandal. Kui löön vastu põrandat, täidab mõne hetke ühes pimedusega ka surmavaikus toa. Varsti kuulduv jälle näljaste nagistamist nii ühest kui teisest toanurgast. Loomakesed niuksuvad haledasti — külmas toas leidub neile vaevalt midagi toidupoolist. Kelle kõrval iga töövõimeline on aristokraat, kes ei anna ühegi seisuse mõõtu välja, kelle liigitamiseks peab looma eri seisuse, tollelt ei ole isegi hiirtel midagi võtta. Kas maksab tal üldse mehe nime kanda? Loodud meheks, peab ta tollena eksisteerima, kuigi kõige parem hinnang temale on absoluutne null ainsagi plussita.

Kõgu mu elu on olnud armetu eeskuju, kuidas ei pea toimima. Just nimelt toimima, sest oma toimingute tõttu võisin nii rängalt langeda söödaks saamatusele, võisin langeda ohvriks iseenda valmistatud silmusele, mis raudse järjekindlusega pikkamisi tõmbub koomale. Sellest silmusest ei ole pääsu. Armuandmist ei ole loota. Kui ma ka jumala nimel, kõige õigluse nimel palun, ometi tõmbub silmus ilma vähimagi halastuseta kokku. See ei tapa, kuid ei lase ka elada. Karistus, mille kõrval surmanuhtlus on lapsemäng, ei vääratu, ei tunne paragrahve, mis pehmendaksid karistatu eksimist. On ainus võimalus: pean üle kasvama oma karistusest.

Olen läinud juba niikaugemale, et mul ei ole enam kolmandat valikut. Jään alla oma karistusele või kasvan sellest üle. Kolmandat valikut ei saa ma arvestada, kuigi ma ei vaidle, et ka minule on see eksisteerinud. Kes millegagi on alanud, viigu see lõpuni.

Kuigi keegi ei seisa sinu eest, kuigi kõik sind seepärast hülgavad; olgu pingutused misugused tahes: mis on ette võetud, peab lõpuni viidama.

Kui sa teed poolikuid asju, on soovitav, et sa üldse millegagi ei algaks.

Kui keegi tahab tõendada oma isiku endateadvuse kindlust, ta ei võta endale enne uusi kohustusi kui ta ei ole vanadega lõpetanud: sest, kes ei tule toime ühe kohustuse täitmisega,

tollest on väga raske uskuda, et ta tuleb toime uutegagi.

Kui sa edu asemel saavutad tagasimineku, tähendab see vaid uut takistust. Ons sellega algatatud asi katki jäänud? Algatatud eesmärgile on kasvanud juure uus siht, mis lükkab edasi selle saavutamise. Kui mingi asi on edasi lükatud, ei ole katki palju, kui sa mitte ei kaota usku oma elujõusse. Usku endasse kaotades ei jäta sa pooleli mitte ainult algatatud sihi saavutamist, vaid jätad katki ka selle mittesaavutava edasilükkamise tõttu tekkinud uue sihi, mis võimaldaks pärast selle ületamist uuesti asuda lõpetamata eesmärgi kallale. Usu endasse kaotamine on andeksandmatu vääratamine.

Usku endasse ei tohi iial koatada juba selle mitte-nimetamisväärse tõsiasi pärast, et kui meie iseendasse ei usu, siis teised meisse juba ammugi ei usu.

Praegu olen kui näputäis udusulgi, kui väljapressitud sidrun, kuid veel usun endasse. Veel võivad mu üle kohiseda elulained, ilma usku minult võtmata.

Ennem annab teras järele kui mina oma algatatud suunast kõrvale kaldun. Kui oled endale võtnud karistuse, siis kannata; keda karistab ühiskond, keda oma tahe: igal juhul kannab karistust.

Kui oled ära kannud oma karistuse ja leiad, et see oli ülekohus sinu vastu, saa nii võimsaks, et karistad neid, kes karistasid sind. Kõrveta

neid nagu silke vardas. Sea nad ühekaupa seinä ääre ja tunne tasumisrõõmu, kui vajutad püssi-trikliile. See on mehe viis vaikides kannatada.

Mis oleks juhtunud minuga, kui ma seal, kus mulle ülekohtuselt näkku sülitati, oleksin end unustanud? Kahtlemata oleks mul siis läinud hoopis kehvemini. Kuid ma valitsesin end ja mul on surmatunnini meeles isik, kes mulle seda tegi.

Vahepealne valik suhtub elule nii-ütelda läbi kuldsete prillide, leppides kompromissiga: elagem ise ja „pigistagem“ teisi kõrist. Heakene küll. Aga, kus on näha niisugust põhimõtet: elagem ise ja laskem ka teisi elada? Igal pool looduses valitseb tugevam, ja ega nõrgemadki nii-ütelda sotsialismi tõttu teise elunõuete koormat kandma hakka. Ikka ise ja ei keegi teine kannavastutust inimese bioloogilise Cordiuse-sõlme harutamise eest. Sest senikaua kui elab inimlikke inimesi, oleleb ka kadedus, see ühiskonna ja kristliku ürgmõtlemise surmavaenlane. Kus leidub inimesi, seal on kohe lahti vägev lööming ja lõugade lõgistamine paremate suutäite pärast. Pole tarvis näiteid: raisakullidki kraaplevad raibe pärast.

Inimene ja võitlus. Need kaks mõistet tähendavad õigupoolest üht ja sama. Või on mõnele need mõisted erinevad? Mõnele inimesele võib elu olla ka rumal nali; nii kuidas on kellegi kogemused: vaielda ei ole põhjust. Kuid et elu tugevamaile on võitlus, see on niisama surmkindel kui see, et inimene on arenguaste teatavas suu-

nas; kui see, et päike ei liigu ümber maakera; kui see, et põllumees ei külva selleks, et rahe tema saagi hävitaks; kui see, et suusatama ei minda supitirinatega; kui see, et hispaanlased ei taha vastastikku püsse paugutades vaid kärbeid hävitada; kui see, et kuuma tina teisele silma valades ei taheta selle nägemist teritada; kui see, et kaikaga teisele vastu pead virutades ei lööda sellele mõistust pähe; kui see, et tühjade hällide täitmiseks ei jatku ainult kurega pragamisest; kui see, et suguvennale üle lahe külla sõites see peab sind kohe salapiiritusevedajaks; kui see, et pühapäeviti kirikupinki kulutaja ei ole veel kristlane; kui see, et inimene ja võitlus mahuvad ühise mõiste alla.

Just nagu nõrgemal jääks sellega võitlus olemasolu eest olemata, kuna nad sellest eemale hoiduvad. Sugugi mitte.

Võitlus tuleb neil igal juhul kaasa teha, kuigi võitlejate sihid ning vastavalt sellele kulutatud või raisatud energia määrab: kas võitleme tänavale visatud suitsukoni või ministrikoha pärast; kas võitleme individualismi või kommunismi eest; kas võitleme kildkonna või üldsuse huvide eest; kas võitleme karskluse või alkoholsete jookide mittejaatava tarvitamise eest; kas võitleme rahu või sõja poolt; kas võitleme juutide boikoteerimise või eestluse küüru sirgeksajamise poolt.

Olen näinud ka niisuguseid inimesi, keda ükskõik missuguse rämpase loomaga võrreldes

hakkab piinlik, mitte looma, vaid inimese lojuslikkuse pärast. Nimetame neid „niisuguseiks“.

„Niisuguseile“ on elu roosiaed, kuhu tulakse nalja tegema või nalja nägema. Kõike serveerib elu neile naljana.

Ta mõistetakse sunnitööle tikutoosi varguse pärast — kuidas suhtub ta sellesse!

Just nagu rabelev tegelane direktori pirkasse, vastab keegi teravalt.

Ei ole õige.

„Niisugune“ kannab karistuse ja vabanedes varastab paberrossikarbi, mille eest mõistetakse pooleks eluajaks vangi.

Nali naljaks.

Jutustada üldse „niisuguseist“ on naljata mine.

Kuid ma vannun, et olen inimlaps, kes mitte ainult ei tunne oma hädasid, vaid kes omab ka kõrvu, silmi, tundeid, kaasinimeste hädade vastu. Olen poeg elust. Näen, kuidas kedagi lüüakse, ja mul on valus — mitte seepärast, et ma ise ei ole lööja. Tunnen kaasa nii mõnegi valu või rõõmu, mis minule ei ole määratud. Kuid see ei vääri uhkustamist; see on aina nõrkuseks.

Nali naljaks.

Inimene ja võitlus.

Andkem au neile mõisteile.

Siin on seletatud nii mõndki asja, aga peasi, mida tahtsin toonitada: inimene ei pääse olenemisvõitlusest.

Kahtlemata on juba mitugi ööd möödunud.

VIII

PEAN sõna: töö jäägu aristokraatidele. Kahetsusväärset ei ole minus ega mu toiminguis. Ei kahetse ise end ega soovita ka kellelgi teisel seda teha. Vahel tunnen suurt halemeelust enda vastu, kui mul on jällegi miski äpardunud. See on ka kõik.

Ometi on keegi, kellele olen rohkem kui ühelegi teisele. Ta nimi on Irene.

Minu suhtumine neidusesse on kahtlemata veidi isesugune, kuigi neiule, kes tahab olla minule kallim, on lubatud väga palju. Peagu miski pole talle keelatud.

Minu tütarlapsele on lubatud: ta võib kaigas õlal tänaval hulkuda; ta võib surnuvankrist mööduda naerust lõhkedes; ta võib tõmmata naha üle kõrvade igal noorelmehel, kes talle liig julgelt on otsa vaadanud; ta võib põhjustada uue Euroopa sõja oma kallaletungidega ajakirjanduses inimlikele ebavoorusile; ta võib nimetada mammapoegi sülekoorteks, kes oskavad ainult siis kõhu puid täis lõmpsida, kui taldrik

asetatakse nina alla; ta võib süüa raudnaelu ja okastraati peale juua; ta võib naisõiguslasi nimetada pingviinideks, kes tiibu siputavad ning imelikult häälitsedes tahavad vist muud mõista anda kui seda, et naise kohus ja missioon on mehe kõrval, meest täiendades elust läbi sam-muda; ta võib kohviku madonnasid võrrelda lõhnivate sõnnikuhunnikutega, tõmmates ainult sinna joone, et sõnnikuhunnik lõhnab leiva, nemad aga paradiisist välja aetud Eeva järele; ta võib...

Oo, mida kõike ma ei luba oma tütarlapsele! Temale on lubatud kõik. Kuid minul on ainult üks nõudmine oma neiule. Tema teab seda. Ta on mulle ärarääkimata armas. Ta on mu ainus varandus. Ta on ainus, kes ei ole mind maha jätnud, kui mul hakkas tagurpidi minema. Ta on õrnima südamega neiu, keda võin iial kohata.

Mu tütarlast ei saa kiita, sest ta on sellest üle: iga valel kohal öeldud sõna on hoop ise-enda pihta.

Võib-olla huvitab kedagi ainus nõudmine mu tütarlapsele?

See nõudmine on ränk. Sellest nähtub, et palju, mis ma temale eelpool lubasin, oli vaid tühi sõnadekõlksutamine, kuna nõudmine lük-kab need ümber. Ei kusagil mingit sundust. Kui ta ise aru ei saa, lülitab ta end mängust.

Kui ta sellele ei oleks vastu tulnud, oleks ta kui avalik naine, kes langeb igale raha eest kaela; kui... Ei ole tarvis võrdlusi.

Kui ta mu nõudmise vastu peaks olema juuksekarvakitsukeseltki eksinud, siis oleks siin jutt neiust, keda ma ei ole veel leidnud. Selles suhtes ma ei tunne kompromissi. Ei või jah. Mõlemad vastused sobivad.

Kuid minu neiu õrn süda, selleni ei ulatu keegi, seda ei saa minult keegi ära võtta, kui ma ise ei vaheta teda mõne teise vastu.

Mina vahetaksin oma tütarlapse rikkumata südame kellegi teise vastu? See oleks surmahoop minule. Siis oleksin kui argpüks; kui kelkija; kui mehkeldaja; kui valevanduja. Mida nõuan oma tütarlapselt, on: moraal.

Seista minu tütarlapse moraali kõrgusel ei ole võimalik. Või olgu teised kümme korda moraalsemad. Olgu ta moraal nii väike teiste moraalide kõrval, et see nagu ei olekski mingi moraal, siiski tuksub mu süda ainult temale.

Õigupoolest ei sea ma talle mingeid nõudmisi. Moraal? küsite. See ei ole nõudmine. See ei ole mingisugune kohustus. Ma ei ole temale ain-sagi sõnaga öelnud, et ma temalt midagi nõuan. Ometi ta teab seda.

Lähem liig kaugele. Ta on minu ainus varandus ja ma ei jaga teda kellegagi. Kõik, mis rääkisin temast, on vaid tühi loba, tühi mõttemõlgutamine. See ei ulatu temani. Hoian endale oma tütarlapse. Kõik, mis on seotud temaga, kuulub minule, on jagamatu.

Hoidke ka endale oma ainus tütarlaps! Ärge

jätke end igaveseks otsijaks oma südamerahu suhtes.

Elu on võitlus, võitlus iseenda vastu, võitlus killunemise vastu, võitlus tervikluse poolt. Kui meie oma elumajale vundamenti rajades ei ole küllaldase hoolikusega ja tähelepanelikkusega ette arvestanud, kui suurt raskust jõuab see kanda, siis paljudele võib jääda igavesti leidmatuks otsitud lõppjaam.

Kõige suurem saavutus ja rõõm, mis võib olla ühel inimesel, on ta südamerahu saavutamine.

Ärgem hooligem takistusist.

Need kaovad kui Ikarose tiivad. Vabana takistuskooormast tõuseme üha kõrgemale ega kuku mitte Ikarosena surnuks; sest temale olid ta tiivad abinõuks: meile on aga takistus palastiks.

Kas seepärast jäävad saavutused saavutamata, et leidub takistusi? Ei ole küllalt näiteid, et takistus on hädavajaline, kuna seda ületades tugevneb iseloom?

Mis oleks maailm takistusita? Kas tahakski keegi midagi saavutada, kui ei oleks takistusi?

Maakera oleks nagu pudrumägi, kuhu kutsutakse Aadamast põlvnenud inimesi õgima, kus vaid logeldakse, kuna ei ole midagi ületada.

Nii on takistus inimesele niisama tarviline kui seda on talle hapnik, toit.

Et takistused on ületamiseks, mitte ülepääsmatuseks, see on niisamasuur tõsiasi kui see, et

ühiskonna kandjaks on töö; et sõda on senini inimkonnale möödapääsmatuseks, kui mitte inimesed ei kasva üle mõningaist oma iseloomupuudusist või rahutakistusist; kui et ülesehitamine on tarviline selleks, et hiljem oleks, mida lõhkuda; kui et vanglad on tarvilised selleks, et nööpnõelavargail oleks seal võimalus järele mõtelda oma „sissekukkumiste põhjuste“ üle; kui et ajakirjandus on selleks, et mängida ühiskondlikku Pläralära-Leenut; kui et nooruses on tarvis selleks lulli lüüa, et vanaduses oleks mida kahetseda.

Ainult takistusi ületades on võimalik kasvada suureks.

Kui näeme teise juures õilsaid omadusi, ei tule meil vahest ettegi, et need on saavutatud takistuste ületamise tõttu; arvame: need omadused on tal päritud, ta on sündinud paremana.

See on väärarvamine.

Kuigi vahest pärivusel on mõnes suhtes sõna kaasa rääkida, siiski asja lõplik otsustamine seisab meie enda käes. Meie teha jääb otsus, kuidas suhtume sellele või teisele takistusele, kas peame seda ületatavaks või ületamatuks.

Ei ole olemas ületamatuid takistusi. Ainult peame kogu oma energiaga asja juure asuma ja mitte end kohutada laskma takistuse esialgsest suurusest. Täie innuga asja juures olles ei märkagi, kuidas pingutus tingib pingutuse ning takistus ületatakse.

Tühi lori, kui usume, et keegi on takistusi ületamata, ainult pärivuse teel saavutanud natuke rohkem kui sentimentaalseid mälestusi meelelises suhtes.

Kõige labasem loba, mida ma ei taha kuulata, on jälk kadestamine nende poolt, kes ise on, samuti kui teisedki, keda nad kadestavad, ületatavat takistust ülepääsmatuks pidanud. Tehku igauks, kuidas ta arvab. Igatahes mina ei kadesta seda, kes on suutnud ületada kõrgemaid takistusi kui mina. Tunnen lugupidamist ta vastu.

Kõige jälgim, mis siinsinatses ühiskondlikus mõtlemises eksisteerib, ilma et oleks suudetud neid vürtspoodniku, onupojapoliitika, madala omakasuaajamise jne. kombeid välja rookida, on madal kadedus.

Seni kui organiseeritud ühiskonna katuse all leiab ulualust madal, jälklabane kadedus, on inimesil veel väga paljud, kohutavalt paljud takistused ületamatuks jäänud.

Väga levinud oli, ja on võib-olla praegugi, arvamine, et inimene elukohta vahetades, võõrsile rännates, muutub uutes olukordades paremaks.

Seepärast on sageli ülistatud kaugeid randu, kuna inimlikud igatsused, mis ei ole jõudnud südamerahuni, loodavad sinna jõuda kas või olukordade muutumise järele.

See on hale sissekukkumine.

Sest takistused, mida ei suudetud ületada vanus olukorris, jäävad ka uutes olukordades takistusiks, millest ei saa mööda hiilida.

Kuhu me ka ei lähe, kõikjale võtame ühes oma takistused. Oleme kui harjukas või setukas kaltsukoormaga; kui päike trabantidega; kui kõht inimesega, mitte vastupidi; kui inimene oma harjumustega.

Kuna on selge, et takistusist võib vabaneda ainult neid ületades, siis vahest kerkib mõnele kangemale küsimus: mis saab siis, kui kõik takistused on ületatud?

Kas siis ei olegi enam midagi ületada? Kas siis oled pudrumäel?

Palun olge nii lahke ja vastake ise neile küsimusile.

Vastata neile on sama kui vastata küsimusile: kui maakera võrrelda kapsapeaga, kas siis inimesed maakeral on kapsaussid; kui seakarjust võrrelda kuningaga, kas siis kuningat seakarjusega võrreldes on kuninga alamad sead.

Kuigi inimene oma maksimaalsed võimed välja paneb ja saavutab viimaks, mida ta tahab, siiski nähtub, et see ei ole kõne väärtki. Nii palju jääb veel ületada. Tarvis on vaid tahet, milleta ei ole mõeldav ühegi takistuse ületamine, ühegi edu saavutamine.

Igal on oma õigus, aga ühiskondlik õigus on kõigil ühine. Ei ole mingi nali, kui kaks või rohkem isikut, õigustades üht ja sama asja, jõuavad

kõik üksteisest erinevale otsusele. Takistused ja eluvõitlus ei kindlusta kuidagi, et kõik inimesed peaksid olema nagu ühe vitsaga löödud.

Kui kellelgi on mõningaid kalduvusi, mida teine ei tunnusta, mis on sellega siis katki? Ei vähimatki. Kui inimene ise mõistab, et midagi on katki, alles siis võib ta enda suhtes kõne alla tulla takistus. Aga kui enda arusaamine ei näe takistust, siis ei olegi seda, siis on kõik korras. Ometi on takistus olemas, kuid isiku suhtes, kelle arusaamine ei ulatu selleni, kaotab see maksvuse.

Aga kui siiski mõistetakse takistuse olemasolu ja sellele vaatamata lastakse loiult killustada terviklust, lüüakse lootusetult käega, siis on see äärmine vastutustundetud.

Nii räägin siis kahtlemata ainult niisugusest takistusest, mille suhtes indiviid jõuab vastavale veendumusele.

Mida tuimem ta on, seda vähem takistusi on tema suhtes maksvad või seda algelisemaid takistusi veeretab elu tema teele.

Jäägu igale oma koer matta.

Aga — kuidas on siis lugu minu arenguga? Kas olen oma arenematuses jõudnud ainulaadse tippsaavutuseni, mis eitab isegi arengut?

Küll ma veel oma koera matan.

IX

Olen ikka veel jäänud ustavaks oma otsusele. Mul pole vähimatki selle vastu, et töötada võivad need, kes on minu suhtes aristokraadid.

Igal linnul oma laul.

Märkan läbi akna tänaval kentsakat tüüpi. Ta veab rihmadega nelja karjakrantsi enda järele. Vahetevahel pillub ta teri maha, kust tuvid ja varblased neid nokivad. Koerad sähvivad hammastega ja kräuksuvad lustakalt. Ta tõreleb nendega ja tirib rihmadest, et takistada neid linde eemale peletamast. Korraga tõmmatakse eit ühe ropsuga pikali ja ta laseb valla oheliku, millega koerad seotud. Äge kärin ja vingumine.

Arvake ise, mis edasi juhtus.

IGA sündmus, ükskõik kui tähtsuseta see ka ei ole, mis on meeltega tajutav, kuulub eluliste tõusude-mõõnade hulka. Kuigi ei omata võimeid sündmusi tähele panna, kas seepärast jäävad

need veel olemata. Sündmusi on alati. Igal hetkel juhtub elus olevuste keskel niivõrd palju sündmusi, et neid ei jõua ükski fantaasia ette kujutada.

Kas omate sellise ettekujutusvõime, et suudate tajuda sündmusi, mis võivad juhtuda hetke jooksul?

Hetkel võidakse maakeral lugematuis kohis surmaga silm silma vastu olla, kuna teie nosite rahulikult lõunasöögi kallal; võidakse rahvast mässule ässitada, kuna teie peate rahukoosolekut; võidakse nälja pärast süüa aganaid, kui teie söodate koeri tortidega; võidakse kohut mõista varga üle, kes varastas sõrmuse, et seda oma pruudile kinkida, kui teie võtate vastu loteriilt võidetud miljoni. Mida kõike juhtub hetke jooksul maakeral?

Hetke jooksul juhtub niivõrd palju, et arvatavasti on õigem küsida: mida ei juhtu? Aga kas sellele küsimusele on niivõrd palju vastuseid, et on parem, kui ei küsita üldse selliselt.

Inimesele läheb korda kõigepealt see, mis puudutab teda, s. t., mida ta meeled tunnevad.

Kuigi võidakse vahest sündmusi, mis juhtuvad hetke jooksul, loendada, siiski asjaolu, mis on kõikide sündmuste põhjustaja, jääks ikkagi saladuseks; miljonites variantides avalduv elu ei saa ometi igale eluavaldusele luua ise põhjendust sündmuste läbielamiseks. Pigemini võidakse uskuda seda, et patuoinas inimene on looduse kroon, kui seda, et iga eluavalduse mee-

line sündmuste läbielamine ei paindu ühise looduseeaduse alla.

Indiviidile on sündmuste kogemine määratu tähtsusega, sest kogu ta mõistus tugineb kogemusile. Kui keegi peab muud sellest tähtsamaks, siis see veel üldises mõttes midagi ümber ei lükka. Ainult enda suhtes võib see näida nii.

Kuna inimesil on igas suhtes niivõrd palju eri arvamisi, siis, arvates seda mõistuse aluseks, pole sellaga kuidagi kindlustatud sellele arvamisele vastuvaidlematus. Kentsakas tüüp karvanässidega võib-olla ässitaks mulle koerad peale, kui ütleksin temale, et ta sündmuste läbielamine on olnud mitte just suur. Muide, niisugune ütlemine on laiduväärt, sest keegi meist ei soovi juba endale halba.

Võidakse olla kindel, et kui keegi pani toime kuritöö, mille eest teda ootab surmanuhtlus, siis ei soovinud ta endale sellega sugugi halba, kuigi heasoovlikkus, millele toetub ta süüteo motiiv, tõendab tema mõistuse mittekaugelenägelikkust või sündmuste läbielamise vähesust. Halba ei taha meist endale keegi. Igaüks, mida ta ka ei tee, tahab eeskätt oma kasusid kaitsta, oma isiklikku heaolu kindlustada.

Hea või halb. Mis on veel kindlam kui see, et inimene soovib endale alati kõige paremat. Heasoovlikkus enda suhtes on kahtlemata tõsiasi, mille taha varjab end suur osa inimesi, mis algab egoismiga.

Iga inimene on egoist, kes seisab vastavalt

oma meeltele oma materiaalse heaolu eest. Ükski ei pane kätt tulle, kui teab, et ta seda seal ainult kõrvetada võib, vaid kõik tüürivad oma elulaevaga õndsuse või heaolu ranna poole.

Kui keegi teie hulgast käib mööda palvetunde, vaimulikke, spiritistlikke, okultistlikke jne. hingeõnnistusorganisatsioone, kas teeb ta seda siis seepärast, et ta on egoismita? Igaüks tahab piruka peale saada, kuigi vahest mõned arvavad, et nendele pidulaud mitte siinses elus, vaid jumal teab kus üles on seatud.

See on väärarvamine.

Pidulaud võidakse endale juba siinses elus üles seada, kui üldse suudetakse selle ülesseadmise nõuetega kohaneda. Pidulauad jäetakse endale aga igavesti katmatuks, kui usutakse, et keegi teine selle katab.

„Kuid,“ ütleb keegi, „meie Jumal on taevas ja viimsel päeval eraldab ta oinad talledest. Küll siis nähakse, kellele on pidulaud üles seatud, kellele mitte.“ Ja Jumala vägeva viha alla sattumast hoiatades lisab ta: „Vend, oh võta veel Jumala vägevust kiita.“

Mida kosta sellele?

Võib-olla sobiks vastuseks lause: Õndsad on need, kes usuvad.

Õigemini vist vastaksin, et ja-jah, armas vend, looda aga Looja peale, Tema on su Päästja.

Vend paluks siis mind kohe tulla õnnistusest osa saama. Ta ütleks:

„Jumala armul ja heldusel pole piire, sest meie koguduse hingerahu on odavaim.“ Ta teab täpselt, kuidas on õndsate ridadesse pääsmisega lood.

Aga kui oled nädalate viisi nälginud ning vaesus hirvitab sulle kõikjalt vastu, küll siis hingeõnnistuse vagad soovid kaovad. Isegi aja- viiteks ei tahaks ma osa saada õndsusest, mis pikendab mu vaakumist.

Kui käiakse kogudusis, palvelais selle asemel, et käia kõrtsides, lokaales, siis on selles väga vähe laiduväärset ühiskondlikust seisukohast. Ometi on valiku tegemine jäetud meeltele ja need otsustavad, kas minna kõrtsi või kirikusse või ei üldse kuhugi.

Kuna inimene, nagu teame, on loomult egoist, siis ta teeb enda suhtes alati hästi: käigu ta siis kõrtsis või kirikus; praaligu libudega või jäägu truuks kolmele; võltsigu veksleid või harigu maad; kumardagu Mekka poole või ülistagu Mikaadot; õppigu õigusteadust või loopigu kividega aknaid sisse; olgu korstnapühkija või habemeajaja; püüdku marutõbiseid koeri või toimetagu ajalehte; pidagu rahukõnesid või valmistagu kahureid; laulgu jazzit või sõimaku kordnikku; lappigu saapaid või uurigu astroloogiat; taltsutagu lõvisid või juurelgu filosoofiat; nälgigu või söögu end seaks.

Kui kellelgi kõhurääkijal kerkib selle loetelu järele huulile küsimus, et kas hobusevargad ja majaomanikud, keda mainitud pole, ka otsusta-

vad vastavalt oma meelele, siis ma seletaksin kõhurääkijale ära, et kavatsen selle loetelu pikendamiseks välja anda 4.000—5.000-leheküljelise köite, kus ei puuduks ka piima konserveerimise mitte-konserveeritava piima rasvaprotsendi südametunnistusega kindlakstegijad ega sogases vees õngitsemisliiga kuuekordse juubeli enneaegse pühitsemise juriidilise õigustamise toimkonna auliikmed.

Kõhurääkija saaks selliseid pikki ja veel kuni leheküljepikkusi mõisteid kuuldes ajuhalvatuse, kuna juttu pealtkuulanud tumm ehmataks end rääkijaks ning tolle saatja pime saaks seda kuuldes nägemise tagasi, kusjuures ta maailma ilust üllatudes hakkaks hobuse moodi hirnudes tänaval neljakäpuli galoppima.

Tunni aja pärast oleks linn täis kõmujuttu, et kingsepp Kondivalu käealune Vait Kõverkoib evib peale kingsepa talendi veel prohvetliku ande surnuid ellu äratada ja maailmalõppu ennustada; pidalitõbiseid tervendada ja patuseist naisist kurja välja ajada; nägijaid pimedaks ja pimedaid nägijaiks muuta; koerakirpe hävitada ja luupainajast vabastada — mida keegi aga soovib.

Ajalehtede reporterid kulutaksid läbi kümme paari saapaid Vait Kõverkoiba otsides ja jalanõudega kauplemine kuulutatakse kohe erikorraldusega rahva monopoliks, kuna inimesed, kuuldes imetegijast, löövad lahinguid jalanõude kaupluste uste taga. „Sabad“ ületaksid pikku-

selt sajakahaheksakordselt pühadelaupäevased sabbad riigiviinakaupluste uste ees. Palvelais peetakse kiidujumalateenistusi uue päästja sündimise puhul, kusjuures korjatakse kirikulisilt raha uuele õnnistegijale ausamba püstitamiseks ning asutatakse vastav toimkond, kes juhatab raha kogumist.

Kuid mida suuremaks paisub õnnistegijat ootav rahvamass, seda segasemaks lähevad teated oodatavast. Siis kerkib rahva hulgast esile kümnekond isikut, kes kõik surmapõlgava kindlusega tõendavad ja vastastikku üksteist laimavad, kuna igäiks neist tahab ise otsitud päästja olla. Nende ümber koguneb mõtteosalisi ning luuakse uusi usulahke, kes üksteisega surmavaenluses seisavad.

Kingsepasell Vait Kõverkoivast pole aga jälgegi ja selgub koguni, et keegi kõmujanuline reporter on ta nimegi välja mõtelnud, et aga rahvale sensatsiooni pakkuda. Sealt selgub, et too reporter oli kogu kõmujutu kuulnud kelleltki jõhvidest kraega mantli kandjalt, kes enne oli olnud pime, kuid siis ootamatult, teadmata põhjusil, nägijaks saanud.

Üle riigi korraldatakse haaranguid ja ajalehed ning raadio rakendatakse tööle, et leida nägijaks saanud meest jõhvidest mantlikraega. Otsingud tolele ei anna aga muud tulemuseks kui et kerkib esile uus salk inimesi, kes silmi pilgutamata tõendavad, et nad kogu oma elu jooksul olevat ainult hobusesaba jõhvidest

kraega mantlit kannud. Ajalehtedes siin-seal ot-simiskuulutuste vahel leidub ka teateid, et tihe-nevate hobusesaba varguste tõttu on omanikud sunnitud ööd kui päevad hobuseid valvama ning paluvad riigivõimudelt abi hobusesabavaraste vastu.

Korraga ilmub välja mees, tõeline jöhvidest kraega mantli kandja, ning nõuab, et temale korraldatavad haarangud lõpetataks, kuna need olevat tema aule haavavad. Ta seatakse silm silma vastu kõmujanulise reporteriga, kes kõhk-lemata kohtuliku vande all tõendab, et sama mees on tõeline jöhvidest kraega mantli kandja, kellelt tema kuulujuttu kuulis ja kellest tema teadnud, et too enne pime olnud. Üksikuid pro-testeerijaid, kes pärast seda püüavad veel tõen-dada, et ilmunu pole õige, karistatakse valetea-dete levitamise pärast § nr. kolmveerand järgi, mis näeb ette rahatrahvi 50—500.000 sendini või maksujõuetuse puhul kõigi õiguste kaotami-sega pooleks aastaks türmi.

Tõelise mehe usutlemisel, kuhu kogu maa-iima ajakirjandus on läkitanud oma kirjasaatja, selgub, et usuteldav pole tahtnud seepärast ava-likkusele endast teatada, kuna ta kartnud kao-tada hoolekande toetust, mida ta kui pime saa-nud. Tema, Anedreas Seinapragu, elukutselt tsaariajal saapapuhastajate keskorganisatsiooni abilaekahoidja ülemsaapapuhastaja, olnud oma sõbra tumm Friedepärdik Mehehakatisega täna-val jalutuskäigul, kui korraga kuulnud ägedat

sõnelemist. Oma kohutavaks üllatuseks ta kuulnud, kuidas Friedepärdik Mehehakatise, kes enne polevat silpigi kõnelnud, ütelnud kohkunult:

„Anedreas Seinapragu, ma olen küll röövlilugusid kuulnud, kuid mida praegu kuulsin, see...“

Rohkem ta enam ei kuulnud. (mitte unustada, et ta oli endine pime), sest ta ehmatanud Friedepärdik Mehehakatise häält kuuldes niivõrd ära, et tunnud jumala kätt üle oma näolibisevat ja nägijaks saanud. Siin ta nüüd olevat, lõpetas ta usutlemise auditooriumile.

Kogu maailma ajakirjandus kubises Andreas Seinaprao sensatsioonilisest enesepaljastusest ja inimesed kiskusid ajalehti lehepoistelt, milles oli peensusteni trükitud intervjuu tõelise jõhvidest kraega mantli kandjaga. Kuna usutlemisel suudeti umbes niisama palju kindlaks teha kui saladusliku merekoletise olemasolu Loch-Nessi järves, siis, väga arvestades seda, asuti Friedepärdik Mehehakatise otsingule, kes kui nägija võis jutustada surmkindlaist tõsiasjust, mis olid ühenduses imetegija isikuga.

Vahepeal selgub aga, et õnnistegijale ausesamba püstitamise komitee laekahoidja on tema hoole alla antud korjandusrahad peaaegu täieliselt ära raisanud ja oma naise nimele viis neljakümneüheksakordset pilvelõhkujat ehitanud. Rahva pahameeletorm põhjustab revolutsiooni, mis ei lõpe enne kui notitakse maha täpselt 669.000 inimest ning raiskaja on sunnitud peek-

rist, millest omal ajal jõi Sokrates, mürki jooma, mis ei tapa kohe, vaid pikkamisi, üheksa kuu jooksul keha halvates.

Siis leiab tõeline jõhvidest kraega mantli kandja üles Friedepärdik Mehehakatise, mis rahustab hetkeliselt õnnistegijale ausamba püstitamise komitee laekahoidja raiskamise tõttu ärritunud inimmeeli, andes neile uusi lootusi imetegija leidmiseks, kelle nimeks on nüüd üldiselt tuntud Vait Kõverkoib.

Uuesti ootavad inimhulgad teateid Friedepärdik Mehehakatise usutlemisest. Ja Anedreas Seinapragu, kes on kuulsuse abil vahepeal miljonäriks tõusnud, ostab oma endisele sõbrale, kes on omaga täiesti põhjas, vanakraami-turult paari pruugitud kingi, lõhkise põhjaga õlgkübara, kolm paari surnu seljast röövitud pesu ja ühe preisiaegse pealiku mundri. Seepeale laseb ta ise endale Friedepärk Mehehakatise nimel avaldada ostetud kehakatete eest ajalehtedes tänukuulutusi.

Samal ajal organiseerib nüüdne miljonär usutlemise, mis toob neile mõlemaile kokku suure varanduse.

Usutlusel selgub, et tema, Friedepärdik Mehehakatise, olevat olnud kunagi tumm (miljal, seda ta enam ei mäleta) ja jalutanud kord oma sõbra Anedreas Seinapraoga, kes olnud siis pime, tänaval. Korruga kuulnud nad hoovivärrava tagant, millest nad parajasti möödunud, ägedaid ja tohutupikki sõnu. Läbi pooleldi ava-

tud hoovivärava näinud nad, kuidas kõhurääkija Maksmata Aanispits ärritatult kätega vehkinud ja pingutusest hirmuäratavalt silmi pungitanud. Nähtu mõjunud tema peale nii kohutavalt, et ta tunnud, kuidas korraga jumala vaim talle peale tulnud ja ta tummast kõnelejaks teinud. Avalikkusele ei olevat ta seepärast endast teatanud, et tahtnud vältida laimujutte, mis ta ausa nime ümber oleksid võinud tekkida.

X

KUNA endise tumma ja endise pimeda enesepaljastus täpselt sobis imetegija Vait Kõverkoiva vastuvaidlematu olemasolu kohta, siis asutakse uue energiaga marulist tormijooksu õnnistegija leidmiseks, sest inimkonnal on patte palju ja jälle peab leiduma keegi, kes need enda peale võtaks. Korraldatakse laiaulatuslikke haaranguid ja kuulutatakse välja Anedreas Seinaprao poolt miljoniline autasu sellele, kel õnnestub esimesena hankida täpseid teateid Maksmata Aanispitsi elukoha kohta. Maailma ajakirjanduse erikirjasaatjate enneolemata sensatsiooniliste telegrammteadete tõttu, mis pakuvad üha uusi variatsioone imetegija olemasolu kohta, muutub kõne all olev linn palverändajate ja juhuseotsijate kõikide-igatsuste-maaks. Tuhanded inimesed kingivad ära oma vara ja asuvad teele uuele Pühalemaale, kus teeb imetegusid ja kannatab Lunastaja; sest inimkond on ehitanud oma elu pettebildile ja ta südametunnistus ei anna talle rahu.

Maksmata Aanispits kuulutatakse avalikult „Kõhurääkijate Seltsi“ auliikmeks, milline teade kutsub esile poleemika „Napsiarmastajate Seltsi“ ja eelpoolnimetatud seltsi vahel, kuna viimasena mainitud selts pole nõus sellega, et ilma isiku enese teadmata ta valitakse auliikmeks. Põhimõtteline asja arutamine kahe mainitud seltsi vahel läheb ikka teravamaks, kuni „Kõhurääkijate Selts“ võtab Napsiarmastajate Seltsi“ kohtulikult vastutusele põhjusel, et viimane polevat mitte ainult seltsi au haavanud, vaid ka kõhurääkijaist levitanud laimujutte, nagu kasutaksid need oma kõhtu valeks otstarbeks.

See kohtujant surutakse aga varsti tagaplaanile, kuna Maksmata Aanispitsi pesunaine, kellele too pesurahad võlgu on jätnud, ilmub „Kõhurääkijate Seltsi“ ja nõuab käremeelselt tasumata arve silmapilkset tasumist. Skandaali püüab küll sumbutada endine jõhvidest kraega mantli kandja, kes tasub võlasumma ühes protsentidega, kuid ühtlasi laseb pesunaine Rosalie Robuskile koostada protokollis avalikus kohas lärmitsemise pärast.

Kohus karistab pesunaist täpselt niisama suure summaga kui see tasumata pesuvõla katteks on saanud või maksujõuetuse puhul kuuekuise vanglaga, mis tähendab Rosalie Robuskile kõikide ta pesukundede kaotust. Kohtulikus protokollis seisab, et pesunaine Rosalie Robusk tasus trahvi „Kõhurääkijate Seltsis“ mürgeldamise eest sularahas.

Aga kui intensiivselt ka ei otsitaks Maksmata Aanispitsi, jääb see siiski jäljetult kadunuks ja ühes sellega miljoniline autasu välja maksmata. Rahva hulgast kuulduv nurinat ja vanameelsed astuvad avalikult võitlusse moraalilageduse ja jumalavallatute eluviiside vastu, mis inimeste hulgas on maad võtnud, kuna otsingud imetegija peale pole annud mingeid tagajärgi. Kuigi rahva seas liiguvad mõned juhuseotsijad, kes püüavad kergeusklikke veenda, et igauks neist ongi otsitud M. Aanispits, kusjuures nad üksteist sõimavad ja mõnitavad jämedal kombel, ollakse juba tüdinud seiklejaist. Et nende ülbusile piiri panna, võetakse nad sama paragrahvi all mis vekslivõltsijad rahva usalduse kurjasti tarvitamise pärast seaduslikult vastutusele.

Siis juhtub sündmus, millele aga ei pöördta üldsuse poolt väarikat tähelepanu.

Kui Anedreas Seinapragu ühes oma sõbra, endise tumma F. Mehehakatisega lahkub suurelt „Imetegijaotsijate Seltsi“ peakoosolekult, kus neile annetati lilli ja kus vahetati vastastikku lootusi peatse imetegija leidmise üle, trügib juubeldavast rahvamassist välja näruselt riietatud mees. Jõudnud miljonäri lähedale, kes viipab sõiduvalmis limusiini ükselt hõiskavale rahvale veel viimseid aupaklikke vastutervitusi, hüüab ta sellele pisarsilmil:

„Kui te seda, keda otsite, leida tahate, siis ärge laske teda nälga surra!“

Kuid endine pime, nüüdne miljonär, nähes

mehe närust seisukorda, viskab vastuse asemel hüüdjale pihuga peenraha ja sõidab juubelduse saatel minema.

Mõned lähedalolijad, kes kuulsid vaese olevuse hüüdu miljonärile, panevad omavahel kokku mõned kroonid, mitte kaastundest, vaid seepärast, et mehikesel, juhuseotsijal, jatkus julgust hüüda midagi sellist. Kogu sündmus, nagu öeldud, ei äratanud peagu mingit tähelepanu. Ainult ajakirjandus mainis sellest A. Seinaprao soovil niipalju:

„Kui miljonär Anedreas Seinapragu ühes kaaslase miljonär Friedepärdik Mehehakatiseaga väljus „Imetegijaotsijate Seltsi“ peakoosolekult, tormas juubeldavast rahvahulgast välja näruselt riidetatud mees, arvatavasti hullumajast pagunud hull, ilmse kavatsusega kallale tungida miljonär Anedreas Seinapraole. Kuid lähedalolijate ja korralvalvurite abil õnnestus atentaati ära hoida, mis oleks võinud juhtuda, kui hullul oleks läinud korda oma kavatsust täide viia. See aga ebaõnnestus meie kõikide rõõmuks.“

Kirjeldatud vahejuhtum jääb täiesti kõrvale, kuna päevasündmused, nagu „Imetegijaotsijate Seltsi“ peakoosolekul vastuvõetud resolutsioonid ja esimehe kõne, mille põhjal resolutsioonid vastu võetakse, tunglevad akuutseina avalike huvide areenil. Vastuvõetud resolutsioones öeldakse muu hulgas: tuleb asuda aktiivsemalt M. Aanispitsi otsingule; tuleb ellu kutsuda revisjonikomisjon, kelle ülesandeks on kontakti

säilitamine seltsis tehtava tööga; tuleb läkitada saatkond Vatikani paavsti juure ülesandega, et paavst avaldaks bulla, milles ta keelaks palverändajail ja muil usklikel abitarvitajail alata reisi Pühalemaale enne kui koha peal lahendakse korterikriis, mis on tekkinud hiiglahulkade kokkuvalgumisest; tuleb asutada toimkond, kes korraldaks palverändajate abistamisjärjekorra nimekirja revideerimise ja ühtlasi valvaks selle järele, et nimekirjadesse ei pääseks kõrvalist ja maksuvõimetut elementi. Need on tähtsaimad punktid, mis vastu võeti. Kuid peale nende kaaluti veel rida vähema tähtsusega küsimusi, mis olid majanduslikku laadi ja otsustati seltsi kinnisel istungil.

Kõmujanuline reporter, usutledes pesunaist Rosalie Robuskit, saab teada hulga üksikasju kõhurääkija M. Aanispitsi elust. Ta avaldab need ajalehes sensatsioonina, pealkirja all: „Elu läbi roosade prillide“.

Kõrvalsündmusena miljonär F. Mehehakatis, kes süllekukkunud rikkuse tõttu pea on kaotanud, viiakse hullumajja ravimisele ta naise soovil, kes raha mõjul leidis endale elegantse austaja, elumehe ja naistelemmiku Täidetud Põhukoti näol, ning tahtis sellega segamatult õnne maitsta, kuigi ta seaduslik mees kannatab vaid hullustushoogude all.

Peale selle tekitab palju tolmu pettuslugu, mille ohvriks langes „Imetegijaotsijate Seltsi“ esimees A. Seinapragu.

Ühel ilusal sügispäeval tuleb miljonär A. Seinaprao jutulesoovijate ootetuppa pesunaine R. Robusk, kes ootajate õige ootamisjärjekorra korrapidajale, valjule ametimehele Tärgeldatud Kõvakraele, mõista annab, et ta on tulnud väga tähtsa asja pärast ja tahab viivitamata miljonäriga kõnelda. Kuid Tärgeldatud Kõvakrae näitab Rosalie Robuskile ootajate jutule saamise määrustikku, üteldes, et iga kodanik, kes tahab kõnelda miljonäriga, peab seda arvestama, erandeid ei tehta. Nii jääbki pesunaine ootama õiget järjekorda.

Varsti lõpeb vastuvõtuaeg ja R. Robuskil tuleks oma tähtsa ja kiire asja pärast veel kes teab mitu päeva sabas käia, enne kui õige järjekorra kohaselt jõuaks tema kord, kui ta mitte ei teataks korrapidajale nelja silma all, et ta olevat hankinud ümberlukkamatuid teateid otsitava M. Aanispitsi kohta. Sõnum jahmatab Tärgeldatud Kõvakraed niivõrd, et ta teatab sellest kohe miljonärile. Too, arvestades R. Robuski jutule soovimise põhjust, teeb erandi mainitud määrustiku suhtes ja võtab pesunaise vastu.

Pärast omavahelist nelja silma all peetud keskustelu sõidavad nad ootamatult limusiiniga teadmata kuhu. Kõmujanuline reporter, kel T. Kõvakraega on head suhted, kuuleb viimaselt, kuigi sel kõigest vaikida on kästus, miljonäri äkilisest ärasõidust ühes tundmatu naisterahvaga. Ta haistab sellest kõmu ja paigutab õhtusesse ajalehte sensatsioonilise artikli, nagu

oleks „Imetegijaotsijate Seltsi“ esimees avastanud tundmata naisisiku läbi Maksmata Aanispitsi jäljed.

Teate tõttu tekkinud ärevus ei saa veel levida, kui teise ajalehe eritelegramm toob sõnumi, nagu oleks miljonär A. Seinapragu röövitud, et suurt lunaraha välja pressida.

Sellised teated ajavad rahva meeled ärevile, kuigi T. Kõvakrae vaidleb neile ägedasti vastu, nõudes selliste eksiteateid levitavate ajalehete kohtulikule vastutusele võtmist, kui selliste labaste reklaaminõksudega jätkatakse üldsuse meelte erutamist. Aga ta keeldub kategooriliselt seletust andmast selle kohta, kuhu ja milleks sõitis „Imetegijaotsijate Seltsi“ esimees autoga nii äkki, sõnagi teatamata minema.

See kindel vastuväide, nagu poleks miljonär röövitud, vaid oma vabal tahtel ära sõitnud, jätab suuremale osale rahvamassist siiski arvamise, et miljonär on saanud andmeid M. Aanispitsi kohta, mida kontrollida tahtes ta sõitis kohale. Aga kuivõrd ühed või teised oletused on õiged, seda ei tea keegi tõendada.

Niisama äkki nagu ta kadus ilmub miljonär välja ja selgitab kaabakliku pettusloo, mille ohvriks ta ise oli langenud.

Tundmata naisisik — nagu ta ajakirjanikele jutustas, kui ta oli veidi toibunud läbielatud põrutavast seigast — polevat olnud keegi muu kui pesunaine Rosalie Robusk, keda „Kõhurääkijate Seltsis“ lärmitsemise pärast karistati ja

kes otsitavat M. Aanispitsi lähemalt tundis. Toosama R. Robusk oli teatanud talle nelja silma all, et tal olevat kindlad andmed otsitava redupaiga kohta, paludes teda kohale sõita.

Tema, Anedreas Seinapragu, uskunud pimesi pesunaist R. Robuskit, kui inimest, kes M. Aanispitsiga kauemat aega läbi käinud. Pesunaine palunud teda ka lubatud miljonäri preemia kaasa võtta, mis määratud isikule, kes annab esimesi kindlaid teateid otsitava kõhurääkija asupaiga kohta. Aimamata ka selles soovis mingit halba tagamõtet, võtnud ta „Imetegijaotsijate Seltsi“ rahast ühe miljoni, et juhul, kui teade osutub õigeks, maksta pesunaisele välja rahasumma. Ja siis nad sõitnud, võttes kaasa portfelli miljoni sendiga, mis koosnenud kahestsajast viiekümnekroonilisest pangatähest, pesunaise andmete kohaselt M. Aanispitsi tabama.

Kui tema ei olevat jätnud mingit teadet oma lahkumise kohta, siis tahtnud ta sellega valmistada meeldiva üllatuse oma seltsile ja teisile asjast huvitatuile. Teel ei olevat ta midagi kõnelnud, kuid nagu läbi une tulnud talle naise nägu tuttav ette.

Sõitnud umbes tundi paar, jõudnud nad kohale. Pesunaine astunud esimesena autost välja, et temale kui miljonärile autoust lahti hoida. Edasi juhtinud pesunaine tema ühest väga lagunenud uksest sisse, kus olnud nii pime, et polevat isegi käsikaudu võimalik olnud orienteeruda. Siis astunud nad ühest hädaohtlikust nagisevast

trepist üles, aga tema polevat kartnud ega hoolinud sellest, et trepp võiks nende raskuse all kokku variseda. Treppi valgustanud tilluke küünlajupp seinasimsil.

Viimaks jõudnud nad üles koridori, kus naine avanud ukse ja lasknud temal kui miljonäril ennem tuppa astuda. Kuid toas polevat olnud üldsegi valgustajat ja ta komistanud seal millelegi põrandal lebavale esemele, kusjuures kogu maja ähvardavalt värisenud ja toalaest põrunud krohvi põrandale; ka olevat kukkudes ta kaenlast portfell maha langenud ning selles olevad kakssada viiekümnekroonilist rahapaberit põrandale laiali paiskunud.

Nüüd süüdanud pesunaine tule ja aidanud tal raha põrandalt üles korjata, kusjuures ütelnud:

„Miljonär Seinapragu, küll teil on aga rängalt raha, andke õige mulle, vaesele pesunaisele, ainuski viiekümnekrooniline vaatamiseks...“

Seepeale annud tema kui miljonär pesunaisele kaks rahatähte. Kuna nüüd valgustanud lamp tuba, siis näinud ta, et toas olnud: kaks kolmejalgset tooli, üks neljajalgne ümargune laud, pliidi juures nurgas kükitanud halli kirja kass ja akna ette olnud narmendav põrandariie eesriideks tõmmatud. Pliidi juures toa põhjapoolses nurgas olnud veel: kaks puuhalgu, jupp pesunööri, kassinäritud konte, paar vanu liiste, ühesangaga supipott ja paar peetud kalosse, millest teine olnud teisest paarist.

Naine palunud teda istuda ühele kolmejalgsele toolile, mis asetsenud ümarguse laua lähedal. Kuid tooli jalad olnud niivõrd nõrgad, et nad istumise raskuse all raginal kokku varisunud, kusjuures tema kui miljonär kukkunud teiskordselt tolmusele, kasimata põrandale. Sel korral polevat aga rahad portfelist välja paiskunud ega olevat ta ka naisele sentigi annud, kui too aidanud tal põrandalt üles tõusta.

Nüüd tulnud naine naeratades ümarguse laua juure, millel lebanud portfell ja võtnud selle enda kätte, sõnades:

„Küll on kallist nahast, ei mina, pesunaine, ole nii hinnalist asja kunagi näinud.“

Tema ütelnud vastuseks:

„Vaadake aga pealegi, pesunaine, see portfell on niisama palju väärt kui seal sees on praegu raha.“

Pesunaine R. Robusk vaadelnud veidi eset ja ütelnud siis, et ta minevat ja toovat M. Aanispirtsi redust välja. Siis ta läinudki portfelliga kaenlas toauksest välja, et arvatavasti kõhurääkijale ka hinnalist eset näidata.

Tema kui miljonär hakanud siis vaatama, kas ta lakitud küüned polnud kukkumise tagajärjel kannatada saanud. Oodates läinud aga tal aeg igavaks ja ta ümisenud omaette lauluviisikest operetist „Rasvane suutäis praepannil“, pealkirjaga „Mis on linnukesel muret, kas ta nälga sureb!“

Kuid korraga tärganud tal kahtlus, et miks

pesunaine võttis portfelli kaasa, kas tal olid ka sellega ausad mõtted. Kahtlustav mõte hakanud teda üha rohkem vaevama, kuna Rosalie Robusk polevat tulnud ega tulnud. Minutid kasvanud veerandtunniks ja ikka polnud naine M. Aanispitsiga tagasi tulnud.

Poole tunni pärast olnud talle selge, et naisega on midagi juhtunud. Ust avada tahtes, et õudsest kunkust välja minna, selgunud talle, et see oli lukustatud. Kuna ta enne oli arvanud, et kõhurääkija ja pesunaine imetlevad vahest portfelli ja tema muudkui ootab, siis nüüd olnud talle täiesti selge, et naine oli raha temalt röövunud. Ta kiskunud suures vihas narmendava põrandariide akna eest ja hakanud täiest kõrist appi röökima.

Kui ta oli tükk aega kisendanud nagu endine jõhvidest kraega mantli kandja, oli ta kuulnud, et keegi hiilib nagisevast trepist üles. Esiteks arvanud ta, et see on pesunaine. Kuid uksest, mis tema teada olnud lukustatud, tulnud sisse korstnapühkija, must kui kurat, ja käratanud:

„Mis sa, tõbras, siin lõugad, kaugelt kuuldu, nagu oleks siin seatapmine käsil!“

Korstnapühkija ütlusele polevat ta vastanud, kuna ta olnud üllatunud, kuidas pigimust korstnatont avas ukse nii lihtsalt.

Siis tulnud ta koos korstnapühkijaga urkast välja ja sõitnud otsemaid koju.

Sellise pika ja kurva loo jutustas „Imetegi-jaotsijate seltsi esimees oma ebaõnnestunud

katsest leida kõhurääkijat. Nagu mainitud, keerutas see röövlugu avalikkuses palju tolmu ja A. Seinapraole tuli vagunite viisi kokku kaastundeavaldusi. Kõige kummalisem siinjuures on veel asjaolu, et pesunaine Rosalie Robusk jäi pärast seda kadunuks ja tast pole ial enam kuulda olnud.

Kord õhtusel tunnil tuli F. Mehehakatis, kes Seevaldis terveks ravitud, vaba mehena A. Seinapragu külastama. Mida need kaks sõpra tol korral kõnelesid, see on jäänud haistmatuks kõigile reportereile ja ka nende järeltulijaile.

Kindel on vaid niipalju, et tund aega pärast kokkusaamist kutsub A. Seinapragu kokku „Imetegijaotsijate Seltsi“ erakorralise koosoleku, kus teatab neile peadpööritava uudise, et kõhurääkija on leitud. Nimelt olevat F. Mehehakatis hullumajas viibimise ajal avastanud, et M. Aanispits on ka seal. Ta püüdnud kohe viimasega kontakti astuda, aga see oli ebaõnnestunud, sest mees pödes raskekujulist ajuhalvatust ja oli oma mälu täieliselt kaotanud. Isegi hullumaja direktor, samas asutuses tervenenu kuu-tõbine, ei teadnud mehest midagi ja raamatuisse oli ta sisse kantud kui härra X.

Kuna M. Aanispits on nüüd hulluna leitud, siis kutsutakse kohale parimad eriteadlased, et teda normaalseks ravida. F. Mehehakatis, kelle naine oli osanud vahepeal elumehe Täidetud Põhukotiga oma mehe kogutud varanduse läbi lüüa, otsib ühes mõne nupukamaga võimalusi

uuesti rikastumiseks. Ta teatab hiiglasõnumite-
na eriteadlaste edusammudest ajuhalvatuse ra-
vimisel ja kasutab teisi võimalikke teid, et uues-
ti haljale oksale tõusta. Rahvamass, imetegija
otsimisest tülpinud, on väga ärevil ja ootab pi-
kisilmi hullu tervenemist.

Varsti teatavadki eriteadlased, et M. Aanis-
pits on normaalse mõistuse juures. Universaalne
ajakirjandus toob teate eritelegrammes, käsita-
des neis värvirikkalt „Imetegijaotsijate Seltsi“
asutamislugu ja kõike teadaolevat, mis seotud
imetegija Vait Kõverkoiva isikuga, alates kõ-
mujanulise reporteri põhjaneva artikliga ja
lõpetades ajuhalvatu tervenemisega. Organisee-
ritakse määratu usutlemine erikirjasaatjaile ja
auditooriumile.

Seal seletab kõhurääkija Maksmata Aanis-
pits järgmist:

Tema, vilets mehike, ametilt kõhurääkija,
Maksmata Aanispits olnud kord kenasti auru
all. Sellest olevat aga väga palju aega tagasi,
nii et ta paha pea olevat juhtumi peaaegu unu-
stanud. Ta tuigerdanud tänaval, jorutades oma-
ette lauluviisi, kui ta, õnnetu, tähelepanu köitnud
sitika põrin, kes lennanud üle plangu aeda, mil-
lest ta parajasti möödunud. See ärritanud teda,
viletsat mehikest, niivõrd, et ta tahtnud seda
insekti oma silmaga näha ja läinud hoovivära-
vast sisse. Ta polevat aga aimanud, millise vea
ta sellega teinud.

Vaevalt astunud ta väravast sisse, kui märga-

nud pikka kõhna meest, kes rääkinud valjusti omaette. Võib-olla rääkis too kellegagi, aga ta virvendavad silmad polevat näinud, kellega nimelt. Mees olnud kõhn nagu luu ja nahk, mis teda niivõrd liigutanud, et ta pakkunud talle oma viimast raha:

„Teie, mees, surete küll püsti jalu nälga, sööge ometi kordki kõht korralikult täis.“

Oleks see lugu veel nii lõpnud, siis oleks tema, vaese kõhurääkija, õnnetus jäänud ole-mata. Mehel olnud ta lahke pakkumise tõttu pi-sarad silmis, kuid raha polevat ta vastu võtnud. (Auditooriumi läbis heakskiitv sumin.) Selle asemel hakanud mees kareda häälega rääkima.

Mida too just ütelnud, selle olevat ta unustanud. Aga niipalju ta mäletavat, et mees ütelnud pikki mõisteid, määratu pikki mõisteid, millest ta püüdnud kogu hingest aru saada. Kuid siiski polevat ta taibanud neist silpigi, kuigi ta pingutanud oma mõtlemist. Pingutades aju tunnud ta, kuidas ta ikka rohkem ja rohkem vajunud ja vajunud, kuni kaotanud teadvuse.

Nii umbes oleks kokku võttes kõik, mis kõhurääkija M. Aanispits jutustas.

Ta otsekohene ülestunnistus jättis kuulajas-konnale väga rusuva mulje, kuna nüüd oli neile selge, et imetegija jääb igavesti avastamatuks.

Seda suurem oli aga auditooriumi üllatus, kui korraga tõusis keegi püsti ja karjus täiest kõrist, nagu kana, kelle peale on satunud mune-mise ajal. Indiviid juhatatakse kõnetoolile.

Naine asub kohe asja juure. Kõigepealt üt-
leb ta, näidates käega M. Aanispitsile:

„Seda meest ma tunnen. Too on sama nä-
rakas, kes meie maja hoovis Hädavares Nälja-
rotiga kõneldes ajuhalvatuse sai.“

Nende väheste sõnade mõju oli vapustav
kuulajaile, sest nüüd oli teada, et kingsepaselli
õige nimi oli H. Näljarott ja nüüd võidakse see
imetegija avastada. Kõrvulukustava sumina
järele järgnes auditooriumis hingehoidev vai-
kus, mille kestel võis isegi sitika pörinat
kuulda, keda kõhurääkija kord jälginud.

Siinkohal naise jutustus:

„Palju aastaid tagasi tulnud tema oma
toast, et minna vürtspoodi petrooleumi ostma.
Õhtu olnud siis küll veel kaugel, aga ta tahtnud
oma aastasele lapsele piima keeta ja pet-
rooleum olnud otsas. Minnes märganud ta, et
tundmatu mees tuigerdanud mööda kõnniteed,
plangu najale toetades, ja jorisenud omaette.

Teda polnud aga joodiku-närakas (M. Aanis-
pits on püsti tõusnud ja palub sõna, kuid äh-
vardavad vahelehiüüded sunnivad teda uuesti is-
tuma) huvitanud. Teda ei huvitavat üldse selli-
sed lakkekausid, (jälle tõuseb M. Aanispits
püsti, ilmse kavatsusega lahkuda usutluselt, aga
kohe sunnitakse ta istuma) sest ta oma mees
olnud ka sellal kõva viinavõtja. Praegu ole-
vat too küll selle seltskondliku heaolu kirstu-
naela, napsitamise, maha jätnud.

Vürtspoeist tulnud ta siis ostetud petroole-

umiga kodu poole. Jõudes sama värava juure, märganud ta endist lakkekaussi hoovis allüürnik H. Näljarotiga kõnelemas.

Teda polevat lakkekausi loba huvitanud, kuid ta tunnud Hädavarest kui mõistlikku inimest ja selle tõttu jäänud ta majanurga varju kuulatama, mida too viinaninale seletas. Ta olevat aga kuulnud ainult üksikuid sõnu, nagu südametunnistus ja kodanlik mädanemine riskoguduse tiiva all, sest allüürnik kõnelnud tasase häälega.

Korraga (kõneleja näitab käega Aanispitsile) hakanud toosama allüürnikku hirmsasti sõimama ja tahtnud väravast väljuda. (M. Aanispits on muutunud näost üleni kahvatuks ja pungitab hirmuäratavalt silmi, nii et lähedalolijaist kuulajaist minestab kaheksa enne kui punase risti päästjaskond hullunu ära viib.) Kuid ta kukkunud enne maha ja saanud ajuhalvatuse sellele haigusele omaste tunnustega. Allüürnik lasknud tõbise Seevaldisse toimetada.

Mis puutub aga H. Näljarotti, siis too, kuigi arusaaja noormees, ei olevat viitsinud töötada. Ajanud segast juttu, et töötagu kodanlased ja mädanegu oma risti all. Muidu olnud ta viisakas noormees. Ta olnud aga piiritult laisk ja konutanud nälgides oma keldritoas, kuni ühel hommikul leitud ta põrandalt kõngenult.

Et keegi ei olevat tunnud ta sugulasi ja kahtlane näis, kas tal neid üldse oli, siis antud

linnaavalitsusele avaldus, et koristatagu raibe majast. Sellele oligi vastu tulnud ja järgmisel päeval surnukeha linnakalmistule maha maetud.

Nii jutustas naine.

Kohkumine oli väga suur selle seletuse järel, sest see sobis üldjoontes nii tõelise jõhvigest kraega mantli kandja kui ka endise tumma seletustega. Meeleheide ja kaastunne paisub nii avalikuks, et valatakse vastastikku pisaraid ja ülistatakse Hädavares Näljarotti kui inimkonna heategijat, kes inimkonna pattude eest surma läinud.

Korraldatakse vali andmete kogumine varasurnud imetegija kannatuste ja surma kohta. Siis selgub, et imetegija oli sama noormees, kes kunagi tõendas „Imetegijaotsijate Seltsi“ peakoosolekult lahkuvale miljonär A. Seinapraole, et tema olevatki too, kelle leidmiseks selts on asutatud. Samuti saab ka üldiselt teatavaks, kui ülbelt endine jõhvigest kraega mantli kandja kohtles imetegijat ja nüüdset miljonäri sunnitakse oma patte raskelt kahetsema.

Kogu ta varandus konfiskeeritakse süütult kannatanule ausamba püstitamiseks. Ka F. Mehehakis satub rahva põlu alla ja talt võetakse ka küll ta vara, kuid talle kui endisele tummale määratakse tagasi hoolekande toetus, kuna endine pime A. Seinapragu sellest ilma jäetakse.

Mõlemate miljonäride käsi käib väga halvasti ja nad mõlemad satuvad Seevaldisse, kus sõber M. Aanispits on ees. Siis vaikib lugu.

Nii jäigi inimeste pattude Lunastaja sel korral leidmata.

XI

MINUL on hakanud minema üha kehvemini. Silmus mu kõri ümber tõmbub aina koomale, kuigi enda arvates olen kõik teinud, et see eemaldada. Minu käes ebaõnnestub kõik, mida ma ka ei taotle.

Näiteks olen korduvalt püüdnud mõtteid koguda, et kirjutada mõni följeton, veste või muu, vähimalt määrida paberitki, kuid mu sellesarnased püüded on enamasti jäänud püüdeiks. Sageli ei tule pähe niigi palju ideid, et paberit määrida, pea jääb absoluutselt mõtetelagedaks.

Pealegi häirib mind hommikul sammude müdin üha enam. Öösiti ei ole mul niikuinii unõ, alles hommikul vajuvad kinni roidunud laud ja hõljuvad universumi kurblikud mõtted. Siiski ärkan juba esimeste ruttavate sammude kajades. Nende rühis on midagi, mis nagu kisuks mind kaasa — kutsuks, meelitaks, tõreleks.

Ärganud, kritiseerin töövõimeliste üle, sest mind rõhub rängasti, et ma ei ole nendeväärne.

Võib-olla see on ka alaväärtuse tunne või koguni kadedus, mis mind piinab.

Ma ei tea, miks ühes mu totaklusega seltsib veel meelte pöörane tähelepanelikkus, mis teeb mul võimatuks end kontsentreerida. Mu tähelepanu valgub sageli niivõrd laiali, et ma ei saa ega võigi jälgida midagi üksikult, vaid pean tahes-tahmata jälgima samaaegselt mitut asjaolu. See killunemine on üks minu rängimaid vigu. See ongi minu hullumeelsus, loorberpärg minu kuldlokkidele.

Nii püüan olla kah indiviid.

Kui vahel mul siiski õnnestub kirjutada peaaegu mehaaniliselt mõnedkümned leheküljed ja ma pole märganudki, kuidas hommik on veernud õhtusse, siis pikkamisi tunnen, nagu oleks peaaegu tühjaks imbunud. Kaotan ideed ning puperdan jälle mõttelageduses. Hiljem korrigeerides olen sageli üllatatud, sest kirjutus on väga meeldiv ja rühikindel. See näib sageli liig hea minu kohta, ja hakkab kahtlema, kas ma pole mitte intuiivselt mõnd osa raamatust pähe õppinud ja nüüd selle maha vuristanud. Õigupoolest on mul suurepärase mälu kirjanduse suhtes. Võin ilma vaevata tsiteerida raamatut, mis mulle on eriti meeldinud, lehekülgede viisi.

Korrigeerinud kirjutuse, viin need sageli heade lootustega toimetustesse. Aga enamasti kukun haledasti sisse, sest toimetajad ei pööra väljast tulnud artiklile suuremat tähelepanu;

pealegi on minu ideed väga õhulised, liig õhulised, ja neis puudub sageli see argipäevane reaalsus, mis kodanlikult mõtlevale ajakirja toimetajale on peatähtsusega.

„Õhulised ideed ja mõttemõlgutused, mida olete siin artiklis väga vaimurikkalt ja lootustandvalt kirjeldanud, ei suuda leida kõlapinda lugejaskonnas, kel on ülalpidamise- ja elumured südamel,“ lausub toimetaja. Ja lisab julgustavalt juure:

„Aga püüdke kirjutada midagi argipäevast. Kirjeldage mõnd vabriku tööpäeva või ükskõik mida elulähedast, olen kindel, et teil on selles suurem edu. Teil on väga karm stiil ja sageli olete ülemäära toores. Püüdke olla inimlikum.“

Teine toimetaja aga ei vaatagi käsikirja, vaid ulatab selle kohe tagasi, kui kuuleb, mida taotlen. Ta sõnab kuivalt:

„Meil on endal terve hulk inimesi, kes tahavad ajalehest elada. Mida need peale hakkavad, kui võtame võõralt artikleid vastu? Te võite kirjutada väga hästi, aga enne ei saa me teilt midagi tarvitada, kui teil on tuntud nimi, sest lugejaskond loeb vaid nimekate autorite kirjutusi.“

Kord ütlesin ühele toimetajale:

„Kunagi te maksate samade kirjutuste eest kümnekordse hinna.“

Toimetaja muigas ja vastas:

„Olete liig kindel endale, noormees. Olin ka kord noor ja ehitasin õhulosse, aga karm tege-

likkus raius end sisse ja jäin peatuma siia kohut mõistma loova vaimu üle. Tuletage kord minu sõnu meele.“

Olin hämmastunud hiljem, kui meenus tuntud literaarne ütlus:

„99% toimetajaist on äpardunud kirjanikud, kes on katsetanud kirjutada, kel see aga pole õnnestunud. Ja nüüd otsustavad need, kõigist päikese all elavaist olendeist kõige kõlbmatumad, mis sünnib trükki lasta ja mis mitte, — need, kes ise on näidanud, et neil puudub algupärane ja geniaalne vaim, istuvad nüüd kohut mõistes algupärase ja geeniuse üle.“

Ühinen täieliselt selle kriitikaga.

Ajakirja toimetamine on samasugune äritsemine ja rappimine igapäevase leiva pärast nagu seda on turul kauplemine, ainult selle vahega, et esimesel juhul kirjutatakse sageli suurtest ideaalidest ja kõrgest ühiskonna teenimisest, mis tõeliselt on vaid maskiks kildkondlikele huvidele, kuna suškimüüja kiidab küll oma kaupa, aga ei räägi aatelisest ühiskonna teenimisest.

On juba nii, et ühed rapivad kõhutäie eest, teised kõhu suurenemise eest ja kolmandad selle eest, et neil üldse oleks midagi kõhtu panna. Iga indiviidi suhtes on läbi löönud ja ühes niinimetatud eluliste huvidega end peale surunud eksistentsi koormus. Hülgerasvas toimetaja manitses mind isalikult ja palus mind veel oma äpardumiste ja ebaõnnes-

tumiste all kannatanud teadvuse täie selgusega meeles pidada, et tee üle toimetajalaua nõuab suuri pingutusi ja on paljudele jäänud suletuks. On tüübiline kurbloomus, et neil, kel endil on äpardunud, pole usku ka teiste õnnestumistesse.

Usust on neil gentlemanidel puudus tulnud. Juba mõni tühine äpardus on neil jalad alt löönud. Kes peab veel inimesse uskuma, kui ta ise oma võimeisse on usu kaotanud?

Nii rapin mina, et üldse midagi kõhtu panna.

MINU asjad pole paranenud, kuigi nad ei näi olevat ka halvenenud, sest nad on juba nii halvad, et madalamasse seisukorda langemine pole mõeldav. Põhjus ei seisa mitte näljas ja vaesuses, vaid selles, et lähen tagasi, et karistus surub mind pikkamisi üha rohkem enda ette põlvili. Tagasimineki suretab mind, kui ei juhtu ime enne kui langeb giljotiin.

Tõenäoliselt see ei lange veel niipea, sest nuheldu pole veel läbi käinud küllalt madalusi, et väärida surma. Nähtavasti peab mu areng langema veel palju madalamale, enne kui mu maisele varele avaneb emakese maa varjav muljarüpp.

Kui su elutee on käidud, võtab emake maa sind enda juure, oma kaissu — sinna, kust sa oled tulnud. Siis sa oled oma emakesele, meie kõikide emakesele, pojaks, kes on sooritanud

oma eluvõitluse hästi või halvasti, arenevalt või arengut takistavalt. Nii sa oled alati poeg oma emakesele.

Sina külvad, lõikad; külvad, lõikad; ületad takistused ja annad neile alla, kuni tuleb surm ja lõikab ka sinu, nagu sinagi olid külvatud.

Kui sa külvad põllule vilja, kas sa siis tead, kuidas see hakkab kasvama, kas see annab rohkem või vähem saaki? Sa ei tea seda. Sa ainult külvad. Kui saak on hea, oled lõigates rõõmus; on see aga vähene, oled murelik.

Nii tuleb surm ja lõikab ka sinu.

Mina ei külva. Pole näha, et ma külvaksin.

Miks pole mul siis midagi lõigata?

Või külvan ma katku ja lõikan surnuaialt riste? Mina ainult heitlen. Ons seegi külvamine?

Miks ma õigupoolest heitlen? Mida tahan sellega saavutada? Mida võib üldse selle läbi saavutada? Ma ei heitle selleks, et närbuda rõõmutuses, vaid et kõrvaldada rike oma lõikusmasinast. See on minu kohus.

Mina, kes ütlen, et maailm on tulvil takistusi, mis aga kõik on ületatavad, kui seda ainult tahetakse, kõngen oma takistuse ees. Kas olen kavatsenud teistele prügi silma puistata? Mis mõju on kerjaja jutul, kes seletab, et miljonnäriks saada on päris lihtne, ja annab selleks nõu ja soovitusi, aga hiljem nurub kümmet senti? Niisuguse jutu mõju on üpris väike. Järelikult: kui ütlen teisele, et kõik takistused on

ületatavad, kohustun oma takistusi samuti ületama.

Kelle põhimõte on, et kui oled midagi alanud, siis vii see ka lõpuni, see on ise samuti kohustuslik oma algatuse suhtes. Muidu ta jutu mõju on võrdne kõneleja kõne mõjuga karskluse propagandakoosolekul, kelle suu lehkab viinast; võrdne agitaatori mõjuga töölisile, kes kihutus-kõnet pidades vehib punasekslakitud sõrme-küüntega; võrdne inimesega, kes sülgab teisele näkku ja seletab hiljem kohtus, et selle näol olevat haruldane sarnasus süljekausiga; võrdne indiviidiga, kes jätab pooleli oma algatatud sihid, aga teistelt nõuab, et nad algatatud sihid viiksid lõpule.

Nii pole õiglane ligimeselt nõuda rohkem kui iseendalt.

Võitlus minu ja mu takistuse vahel on läinud üha armutumaks. Otsustav silmapilk, kas olen allaandja või ületaja, läheneb. Põen otsustavat kriisi.

Ma ei looda palju. Kummaline — ma ei loodagi, et suudan kriisi ületada. Poolteadliku vaakumiseni jõudnud, on mul täiesti ükskõik, kas nii või teisiti või ei üldse kuidagi.

Kuskil alateadvuse varjatuimas sopis on mul ometi tilluke lootusekübemeke. Hetkil, mil olen kõigist põlatuna, iseenda vaenlasena, pidanud enesevalitsuse panema kaalule, mil poolteadlikult vaikin või sonin ütlushi, mida ma teadlikult kunagi ei ütleks, hõõgub mul salajasimas süda-

mesopis imeahtake säde, millele toetub minu kui inimese võidutunne.

Olen lõpmatult endale alla annud ja üha uuesti üles tõusnud. Olen saanud löögi näkku, löögi südamesse, aga säde, mis hõõgub mu südames, ei ole kustunud. Veel kannavad mind edasi, vastu takistusele, südame võiduteadlikkuse kõigutamatud igaviku kotkatiivad. Kustumatu säde, mis kui Prometheuse süda uuesti kasvab, kosub, kuni surmalind ta küüntega rinnakoopast välja kisub, jääb siiski hõõguma, hoolimata sellest, et vajun üha madalamale inimliku eduredeli pulkadel.

Tajun kriitilise hetke saabumist ja ei taipa, mida peaksin ette võtma, et kindlustada oma tahte võitu. Minu tahe, mis on nii tilluke, et ta nagu ei olekski mingi tahe, kuna iga väike tahe tingib inimväärsuse, on ometi tahe.

Nii pean võitlema oma tahtega suurte tahete kõrval.

MU elurada on olnud täis ohakaid ja ma pole suutnud nende lokkavusele piiri panna. Olen vaakunud kord siia, kord sinna ja iial ei ole mu elulaev leidnud varju vaikeses sadamas. Iial ei ole mul võimalik olnud tehtud tööle tagasi vaadata. Alati on minu ees, minu elulaeva ees, leidunud salakaljusid ja ma ei ole tohtinud ümber pöörda, sest seisin hukatusele nii lähedal.

Nii olen jäänud mängukanniks laineile.

Miks olen ma õigupoolest ühiskonnast välja lülitatud? Tean vastuse ja ometi ei suuda end taaslülitada, sest mu püüded on jäänud tagajärjetuks, on saavutanud risti vastupidiseid tulemusi. Olen ikka jatkanud edutuid püüdeid ja olen ikka ainult vajunud.

Inimeste lootused, nende lootused, kellele elu ei ole mõõgahoobiga avatavaks Cordiuse sõlmeks, kõiguvad seni maailmamerel, kuni lainekuristik nad neelab või Südamerahu rannale heidab.

Nii heidab elu nad ka kord Pluto kaldale.

ÜÜRINÕUDMISEL olen sunnitud veel kord pikendust paluma. Vastutulelik perenaine, kes näeb mu viletsust, lausub:

„Kui üüri tasuda ei ole, tulge siis selle eest veidiks tööle.“

Olen lahke pakkumisega päri. Mida paremat on mul veel oodata? Lõhun talle üüri eest aasta puud ette.

Vahetevahel tuleb väike Lembi, kes hoovis mängib, ja küsib:

„Onu, miks sa puid lõhud?“

Unustab aga samas küsimuse ja mängib puukildudega. Ta on julge poiss. Vahel läheb ta tänavale pisijuhtumeid vaatlema, tuleb aga kohe tagasi, kui olen istunud puupakule. Talle

meeldib väga süles istuda ja lobiseda. Ta siiras nagu punetab soojusest ja ta ei püsi hetkegi paigal. Korruga küsib ta:

„Onu, miks on su põsk nii kare?“

Oh last küll oma küsimustega.

„Ega söömata jõua tööd teha,“ lausub perenaine lõunale kutsudes.

Tõepoolest ei ole seda enne kuulda olnud.

Perenaine ütleb, et ta võivat soovitada mulle kaasiürilise, kui mul üksi raskeks läheb üüri tasuda. Olen sellega meeleldi nõus, sest milleks mul tarvis üksi tervet tuba, kui saan ka poolega toime. Luksust ei saa ma ometi praegu lubada, olgu siis, kui ajad paranevad.

Poolvastumeelselt söödud toidud panevad mu südame pööritama. Ei inimene suuda looduse vastu. Aimasin juba ette, et ma ei jaksa seedida seda toitu, mis koosnes peamiselt lihast. Mida olen ma küll teinud, et mind nii nuheldakse? Peaksin olema vähemalt kümnekordne inimesetapja, et sellisest ülekohtust rääkida.

Petrooleumilambi kahvatu kuma virvendab mu näol, toanurgis, ja olgugi et kõik on kummaliselt vaikne, näib mulle nagu oleks kuulda kauget karjumist. Mu silme ees keerlevad mineviku mälestused pikkade ridadena ja näivad tontlike viirastusina haihtuvat keldritoa niiskele kiviseinale. Mõtted kanduvad kaugele Südamerahu saarele ja näen tormis mässavat merd halastuseta neelvat sihituid inimhingi, kes ekslevad lootuste laineharjul. Näen mää-

ratuid hiiglasi merest üles sööstuvat ja otsatuid hulki otsijaid hävitavat. Kõigi hiiglaste turjale on suurte karjuvate tähtedega kirjutatud: Ühiskondlik mädanemine ja korrupsioon. Väikese saare palmisaludes jalutavad ainult üksikud õnnelikud inimesed ja saare keskele kõrgeimale kohale on üles pandud tohutu marmorrist, mis paistab väga kaugele ja näib taevaga kokku sulavat. Ristile oli kirjutatud: Üles südamed! *Sursum corda!*

Siis kaob pilt tuhmununa seinale ja näen esile tõusvat üksikuid arve. Püüan asjata neile mõttelist sidet luua. Arv arvu järele tõuseb põrandalt ja kaob lae suunas. Numbrid korduvad. Püüan neid kokku liita. Varsti moodustub seinale ainus number: 300. Üha selgemini tungib mu teadvusse mõte, et arvud kujutavad mu üksikuid võlasummasid ja kogu võlg — 300 kr. — moondub kivisel pinnal mingiks kuratlikuks irvitavaks lõustaks. See näib tahtvat mind ja kogu tuba alla neelda. Külm higi tungib mulle laubale ja püüan asjatult unustada tontlikku viirastust, aga ikka uuesti kerkib ta esile ja mulle näib, et tuba on täis ta võigast naeru.

Siis kaob moonutus ja jällegi nagu kuulduks kaugelt, kaugelt südantlõhestavat nuttu, segatud sumbutatud karjatustega. Siis vaibub seegi.

Korraga hakkab pea pööritama, jalad nõrgenevad. Siis kaotan teadvuse.

Tardunud pilguga teadvusetult lebades kuu-

len nagu läbi une kobinat ukse taga. Algul üsna tasaseid tonkimisi, nagu kostaksid sügavalt maa alt saatusehaamri masendavad löögid. Siis kuuluvad löögid ikka valjemini ja valjemini, nagu oleks lähenenud Chopini leinamarssi mängiv orkester ja trummilöögid kajaksid üle kõige. Tahan karjuda, aga mu huuled kuidagi ei avane ning ainustki häält ei tule mu kurgust. Nagu hoiaks luupainaja mu kõri ümbert kinni, ahmin õhu järele ja rabelen käte ja jalgadega.

Pikkamisi lahkub rammestus ja ma komberdan ukse juure. Nagu läbi uduloori näen perenaist ja ta taga pimedast koridorist põlevi silmi küürutavat kassi, siis kaotan uuesti teadvuse ja langen piida najale.

Rahu, rahu, libisevad sõnad üle mu kuivanud huulte.

Nii lähenen otsustavale hetkele.

MINU ja ärisell Dimitri Kusmanovi — nii on kaasüürilise nimi — ellusuhtumised on täiesti erinevad. Ta läheb edevaks oma välimuse eest hoolitsemises üle keskmiste piiride ja jätab tahtmatult mulje, et sarnlen küll enda hooldamises pigemini neanderthali inimesele kui kahekümnenda sajandi kahejalgsele. Vastandlikkusest hoolimata saame üksteisega hästi läbi.

Oleme harva koos, millega ongi seletatav

meie sobivus. Tihedamini ta viksitud nagu nähes oleksin kahtlemata ta krae vahele puistanud okkaid ja rikkunud meie hea vahekorra. Ta ei tule töölt vabanedes kohe koju, vaid seikleb hilja ööni linnas. Olen pidanud ainsa hoovi-värvavõtme temale loovutama, sest kojamehel on harjumus värav täpselt sulgeda ja Dimitri lakitud küüned võiksid üleronimise juures rikneda. Südaöösel kohtamiselt tulles on ta väga ülevas meeleolus, kirub heatahtlikult endamisi ja teeb muud müra. Teadagi on tal siis „tuurid peal“.

Magama kobides vabandab ta, et Dimitri olevat purjus, ärgu ma pahandagu. Tuigub siis komistades voodisse, kust varsti kostab ta vägev norskamine. Vahel räägib ta oma armuasjust, millest selgub, et tal on naiste juures suur menu. Eriti hästi „vedavat“ tal seikleja verrega teises nooruses „neitsidega“, kes meeste poolt ripakile on jäetud. Need olevat priske staažiga, nagu ütleb Dimitri.

Üldiselt on Dimitri väga viisakas ja tore noormees. Tal puudub upsakus ja ta evib väga seltsimeheliku iseloomu. Nii ei ole imestada ta menukust neitside juures. Kord õhtul Dimitrit külastades sõnas perenaine:

„Härra Kusmanov, kas tohin Teid paluda homme õhtul teeveele. Oleks Teiega veel nii palju kõnelda.“

Ta saatis perenaise välja ja ei tulnudki niipea tagasi, sest nad mõistsid üksteist suurepäraselt ja arvatavasti oli neil üksteisele veel nii palju ütelda. Vastu hommikut avas Dimitri vargsi lukustamata ukse ja kobis ebaharilikult tasa magama.

XII

MA ei püüa enam isegi kirjutada, sest niikuinii ükski toimetaja mu käsikirju ei kirjasta. Need kõik on ringreisilt tagasi tulnud ja ma ei kavatse neid enam väljastada, sest markide jaoks puudub mul raha. Ka ei loe ega õpi ma enam, sest tülpimus, mis on tingitud arvukaist äraütlemisist, on teinud mu ükskõikseks. Kui imeplik see ka ei tundu, aga mulle on täiesti ükskõik, kuidas lõpevad mu pingutused. Ma ei muretse põrmugi, kas võidan või kaotan oma elumängu.

See ükskõikne rahu oma tuleviku suhtes võib saada mulle saatuslikuks. Lõpuks ma võib-olla ei suudagi end enam otsustusvõimelisena kokku võtta. Mu rahu on tehtud ja varjatud viis mitte kaotada enesevalitsemist. Otsustava hetke halastamatus ei heiduta mind. Olen tahtnud vaid seepärast vältida kokkupõrget, et ma ei ole tunnud end küllalt võimelisena võiduks. Nüüd aga olen kindel, et olen võitja ja nüüd peab saabuma hetk, mis otsustab kriisi.

Küllalt vaakumisest!

Oo põlastusväärset vaakumist! Oo elunaljajatajaid, kes on määratud igavesiks vaakujaiks ja pettepiltide ees kumardajaiks!

Nüüd ometi kord on täitunud vaat, kuhu on kokku kantud mu kannatused. Kui olen eksinud, siis olen määratud igaveseks otsijaks, kes kunagi ei leia, kes vaid otsib, aga mida, seda ta ei tea isegi.

Tean ometi, mida mul on tarvis leida ja tunnen väga valusasti, kust king pigistab. Liig halastamatu on olnud elu mu vastu, et mul oleks veel teadmata, mida tarvitan. Olen sageli hädalandanud ja palunud abi taevast, aga mu palved on joosnud vaid eetrisse. Mõni usklik võib küll mõtelda, et on küll kuuldud, aga tagasi lükatud kui palved, milles on vähe usku.

Nii võib mul tõepoolest usust puudus olla.

Olen palunud taevasi jõude häälegi härdu- sest värisedes, aga mu palveid ei ole kuuldud. Keda võin ma süüdistada? Ei kedagi. Ainult ennast, et olen nii madalale langenud, et pean juba kerjama, kuna mu tahe ei ole võimeline ise võtma.

Kunagi enam ma ei palu. Surun hambad huule, kuid vaikin; küll ma juba talun heitlust oma südamerahu eest.

Minu edu takistus peab varisema kokku otustava löögi ees ja ma pean jõudma oma südamerahuni.

Ülal, üle pilvepiiride, üle kuristike särab

tõusva päikese kuldsel horisondil lõppjaam, inimlike pingutuste rahupaik: südamerahu.

Inimene, võitlev sitikas, mida ta ka ei taotleks, võitleb alati oma südame eest, mis võimaldab tal üldse olla võitleja, tungleja eluvoogudes.

Peame alati teadma, et raskused, mis kerkiavad alla andes esile, ei ole sugugi kergemad kui raskused, mis kasvavad peale tungides.

Nii tuleb meil ikka läbi teha elumäng.

Elu, mis on kestnud miljoneid aastaid, käib ikka nagu alguseski looduse tasakaalu muutmatute seaduste järele.

Inimene, teatavasse arenguastmesse jõudnud rahu kombinatsioon, peab arvestama elu paratamatust, looduse tasakaaluseadusi.

Võib-olla olen liialdanud, inimene on ju eksiv, pidades inimliku võitluse igatsetuimaks saavutuseks südamerahu. Olen teinud seda ränkade kaalutluste tulemusel, sest olen poeg elust.

Olen näinud oma silmaga, kuidas inimesed tõstavad käe üksteise vastu põhjusetult; olen näinud, kuidas raisatakse hoolimatult oma parim iga; olen näinud, kuidas rauk, murest kortsu ja küüru kistud, hädaldab oma petlikku noorust taga; olen näinud rauka ja last kõrvu sammuvat ja nende jutust ei ole ma mõistnud, kumb neist on läbi teinud seitsmekümneaastase arenguvõnke; olen näinud naist pisarsilmil ootavat oma palka saanud meest ja selle leidvat kõrt-sist ilma rahata; olen näinud langenud naisi oma ihu müüvat ja ilgel kombel alandavat keha,

kus ka olemas hing. Olen endalt arvutuid kordi küsinud, miks siis nõnda?

Nii pole ma ainult vaid vaadelnud.

Olen poeg elust. Kaasinimeste mured on olnud minu muredeks.

Ma ei ole seal kahjurõõmsalt käsi hõõrunud, kus saatus inimradadele on ette veeretanud meeleheitele viivaid takistusi. Kuigi olen, nagu inimene teisiti ei olegi mõeldav, egoist, siiski mu kurbusel ei ole olnud piiri nähes õnnetute häda. Ei ole imestada, et tahtsin leida mingi tee selleks, et kõrvaldada pettepildid ühiskonnast ning astuda võitlusse Suure Illusiooniga.

Esmalt pean aga eeskujuga näitama, et südamerahu ei ole mitte mõni uus pettepilt, vaid on tõeline suurus, mis peab vabastama inimese roiskumisest, viletsusest ja sihikindlusetusest.

Mind on liiaks kohutanud leidmatu otsing, mis iial kuhugi ei jõua. Olen surunud hambad huule, kuid jäänud püsima oma algatuse juure. Üle halastamatu endavaenluse olen jõudnud seisukorrani, mil peab otsustuma, mil määral mu kava osutub õigeaks.

Sama tuimus, mille olen saanud aastate viisi pimesi vastu müüri tormates, peab koonduma viimseks otsustavaks kriisiks, sest tean, et väljun sellest võitjana.

Nii heitlen endaga.

AEG-AJALT ekslevad läbi mu teadvuse mälestuspildikesed ammu möödunud ajast, kerki-des esile kummalisel kujul, mälestused, mis vii-vad mind tormisele elumerele. Kandun kurbuse lõpmatuile vaateväljule ja näen nukrutseva kuu virvenduses hetkel Südamerahu saart esile ker-kivat keset muredest murtud inimkonda. Näen üksikut sõudjat elumerel ja näib, nagu kuulduks mu kõrvu kurblikke helisid, manitsevaid sosinaid, ja lõpmata nukrus täidab mu hinge. Kuuleksin nagu miljonite surnute ahastavaid valukarjeid, nagu surmalinnu võikaid kraaksumisi ja kur-busekoorem laskub tinaraskelt mu südamele. Sõudja on aerud paati tõmmanud, et puhata ot-sustavaks pingutuseks, sest eesmärk on lähedal. Ta kuulab ükskõikselt mere kohinat ja ei mu-retse, kas see hakkab möllama või on peeglina sile.

Veel möödub sõudja silme eest noorusea helgemaid silmapilke, elamusi, mis on sööbinud hinge ja ei kao sealt enne kui oma emakese juu-re tagasi antakse kooldunud inimkeha. Ta kogu elu rullub ta silme ees.

Siis tõstab ta aerud ja vaatab veel viimset korda Südamerahu saare poole. Ta näost ei või lugeda aukartust, vaid külma kaalutelu.

Siis järgneb sõue sõudele.

Nii algab ta otsustavat heitlust.

XIII

VAATAN veel viimset korda tuba, kus nii mõnigi mu elupäevist on möödunud ja kurbus täidab südame, sest ma ei tea, kas tulen siia veel tagasi. Siis lähen.

Kas tean ma, kuhu minna? Kuhu? Möödudes karnist, mille ükselt õnneennustav aprillikaart mulle sõbralikult vastu vaatab, ei tunne ma mingit vastikust ta vastu. Olen tusane endale, et pole suutnud kohaneda humaansusega. Mis võin ma parata, et leidub ka selliseid inimesi? Jäta ligimene rahule ja luba tal elada oma tahte kohaselt. See on sulle ainult kasuks.

On varajane aeg ja tänaval liigub elavalt inimesi. Näen inimesi, kelle näol hiilgab julm omakasu, ja inimesi, kelle näol muheleb argipäev. Nii asub valu üha rohkem mu südamesse, sest ma ei ole ei omakasupüüdja ega ka suutnud kohaneda argipäevaga.

Elurütm tuikab üle tänavate ja heliseb väljendusrikkuses võrreldamatu meloodiana. Oo tillukesi võnkujaid suures sümfoonias! Oo vae-

sust ja üliküllust, mis peavad helisema ühises rütmis! Nii kuulen viise, mis pole kõigile kuuldavad.

ESIMESED hilissügisese külma alanud ja õige varsti on oodata esimest lund. Talv ühes pakasepoistega on haaranud initsiatiivi enda kätte ja maakamara kargelt krobelseks tõmmanud. Ta on auväärne vanahärra ja näib tundvat oma asja.

Kuuldub nagu ägaksid telegraafipostid mingi mõistatusliku painaja käes ja mu melanhoolne süda võpatab nendevalulist luulet mõistes.

Külm on teinud tubli töö,
lumi saabund üle öö.

Mis võiks veel lapsi rõõmustada,
kui et külmataat ei maga.

Varsti neil on kohal kelgud,
rõõmul säramas neil pilgud.
Lumi tulnud, külm on krõbe,
ei siis laps toas olla läbe.

Aga kas neil kõigil kelgud?
Kas neil kõigil õnnel pilgud?
Mõnelgi langeb pisar laugelt
kui hõissa! on kuulda kaugelt.

Kaugusest kirendavad metsad, niidud, mis on kattunud härmatisega ja helgivad hõbeläike-

liselt päikese kiirtes. Vähi­mad veekogud on kaanetunud ja nende kallastel vehivad juba lapsed, proovides kaigastega jää tugevust. Muidu on kõik masendavalt rahulik ja nagu nägematu eesriie näib hõljuvat maa kohal.

„Näe, ilmad muutuvad pimedamaks, võib­olla tuleb tuisku,“ sõnab möödasõitev talupoeg kaas­lasele.

Vahest ongi tal õigus, sel jändrikul vanamehel, kes ilma juba maast-madalast õppinud vaat­lema. Õhtu lähenedes hakkabki õhus keerlema lumehelbeid ja varsti puistatakse neid üha avarama kämblaga maapinnale.

Mida tahan saavutada, et hulgun konkreetse sihita ringi? Vahest olen endale püstitanud stratosfäärlikud ideaalid ja kaotanud kontakti oma võimetega? Tühi lori ideaalidest.

Ma ei kuulu nende hulka, kes vaid narrusi taga ajavad. Olen rabelnud maises atmosfääris ja püüdnud saavutada, mida tarvitab iga invaliid, seepärast ei saa seda kuidagi nimetada kõrgustes unelemiseks. Pingutuste vili on olnud aga mul vastuvõrdeline harilikule.

Minu soovid, mis on niivõrd madalad, et lepivad isegi selgusetusega oma kriisi suhtes, leia­vad endale definitsiooni sõnas: tagasimine­k. Vaat see on loorberpärg, mis ehib minu ideaale. Mida kui inimene olen tahtnud saavutada, on mul ebaõnnestunud.

Nüüd pean saavutama selle, milleni iga inimese võimed ei ulatu. Tahan otsust või tahtku

otsus mind. Kui mu tahe saavutab selle, mis te-
da seni on takistanud taaslülitumast eluga, siis
kisun juurtega välja selle põhjuse. Tahtmine,
mis on kaalunud üles vaid halastamatu takis-
tuse, aitab mul ka sellest üle kasvada.

Olen rahulik, kuna mu hädahüüe on jäänud
vaid kahetsemisväärse olevuse pirinaks: kelle
palvet ei ole kuulnud, see vaikigu. Ta teadku:
kui sulle ei anta, võta ise. Ja kui ta ei oska võt-
ta, siis olgu ilma — hädaldamata.

Ilma olla ja mitte hädaldada on raskus, mida
iga mehe turi ei suuda kanda.

Kes kardab, see kahetseb; kes ei karda, sel
ei ole ka kahetseda.

Ära karda kahju, sest kahju ei karda sind
ammugi.

Olen kui tükk roostetanud rauda, kuid kahju
ma ei pelga. Olen niigi puupaljas, mis on mul
veel kaotada?

Nii lepin ka selgusetusega, sest mul ei olegi,
mida kaotada.

LUMEHELBED teevad liueldes ikka häda-
ohtlikumaid kurve. Nad tungivad silmisse, kõr-
vu. Läbi tiheda tuisu näen linna paljude kiirga-
vate valguspunktidega ja imeline tunne asub sü-
damesse, kui meenutan oma tuba. Et rõhuvast
meeleoiust vabaneda, kähistan enda ette kõla-
tult naerda.

Ootamatult silman läbi lumehelvete nõiatantsu sama siidivenda, kes mind kunagi lõi. Mehikese välimus on muutunud: on märgatav, et ta on tublisti kosunud. Tunnen, nagu hakkaks mu lõualuu sügelema, ja kavatsen kekspüksile ta kunagise lahkuse ilma tasuta tagasi maksta.

Jõmmi ei näi see võlatasumine eriti huvitava, sest ta püüab rabelda, kui haaran tal paltukraest kinni. Löök on võrdlemisi tugev ja ta kukub käkaskaela rentsliisse. Pätk oli ootamatu.

Lähen edasi.

Mu meeleolu muutub endakindlamaks, usun, et mu kriis on juba võidetud. Toetun seinale ja vaatlen lumehelbeid läbi tuisu, akendest vilkuvaid tulekumasid, ja seda kindlamini usun oma võidusse. Mu ajus valmib hiilgav kava suurejoonelisele romaanile. Sean kogu faabula mõistelisse järjekorda ja mulle näib see naljatilgana neile mõtet ja elumahla anda. Tegelased tõusevad esile keerlevate helvete nõiatantsust ja moodustavad mu ümber poolringi, kuni pilt kustub ja järele jääb ainus kuju, kes oleks nagu kõik teised neelnud. Arendan juba mõtteid alguse üle ja mulle näib kõik väga lihtsana, arusaadavana. Näen kaugusest kangastumas ja kustumas vaatepilte ja tean, et see on minu ala. Minu tegelased tulevad mu juure päikese-lõõmas ja lumelanguses, päeva puhkedes ja vaibudes.

Siis kaovad mõttekujud. Lund sajab nagu kotist. Kuulen Raatusel kella sumbelt alguses

neli, siis kaks hoopki löövat. Roninud üle värava, hiilin vargselt keldritrepist alla puukuuri ja sulen enda järel ukse.

Veel kord meenuvad mulle mu teose tegelased, siis uinun kastile toetudes.

KAS teie võite magada, kui koridoris karjutakse?

Tõusen kastilt ja sirutan kangestunud liikmeid. Istun tagasi ja püüan endale aru anda oma seisukorrast, aga mõtted kanduvad vaid mõistele: tagasimineki. Kuhu jääb otsus? Kas lükatakse see ikka ja jälle edasi? Ei: ainult mitte edasilükkamist! Lähen kas või läbi nõelasilma, kuid pean saavutama otsuse.

Isa taevas, halasta oma poja peale! Miks oled mu vastu nii enneolematult karm? Kas pole ma sinu poeg nagu iga teine inimlaps?

Ma pole olnud teistest halvem, kuid sina kohtled mind kui kõige närakamat. Sa oled minu kui oma poja maha salanud. Oled mu teenimatult jätnud kõikide tuulte tõugata.

Kui oled mu hüljanud, siis ei ole ma enam sinu poeg.

Olen kui tühi koht, kuid olen kindel, et minu tahtmine võidab.

Las' ma lähen põhja, aga iial ei varise ma kokku oma koorma all. Las' ma vajun sohu, sest ma tean, et tulen sealt välja.

Kui pääsen üle oma takistusest, näitan näpuga sinu peale ja ütlen:

„Seal seisab Isa, kes oma poja on maha sa-
lanud!“

Et ma ei sure ega ela, see on sinu lahke hea-
tahtlikkus minu kui oma poja vastu.

Mul on veel palitu seljas! Võta ära seegi!
Võta ära viimne hilt mu ihult ja tea, et oled mi-
nus oma poja kaotanud.

Närvlikult hulgun kuuris ja virutan vahel
jalaga põrandalvedelevalle pilpaile, mis rabise-
des vastu seina tagasi pörkuvad. Vahetevahel
vehin kätega ja sörgin kohal joosta.

Palun ärge arvake, et kuurikoobast ka köe-
takse. . .

Jäänud ilma kõigest, mida Sina, Isa, oled
teisile oma poegadele annud, olen harjunud mõt-
lema erandlikult ja näen asju hoopis teisiti kui
harilik indiviid.

Ons seda enne olnud, et inimene peab taluma
ainult alandusi? See oleks bioloogiliste seaduste
eitamine ja tasakaalutus, mida aga loodus ku-
sagil ei luba.

Või ei luba. . .

Hüsteeriliselt mõõdan kuuripõrandat: täp-
selt kuus lühikest sammu.

Neurasteenia.

Keegi tuleb kõrvalruumi puid lõhkuma ja ma
istun vaikselt kastile, et mitte tähelepanu ära-
tada. Ta laulab valjusti rahvapäraste sõnadega

šabloonilist viisikest: L ä k s i n m i n a , l ä k -
s i n m i n a l ä b i k ü l a t ä n a v a j n e .

Arvate vahest, et ta kogu päeva seal jorutas.

Missugune küll võib näida hüljatud poeg Isa silmis? Võib-olla nagu varblane kondori silmis; kui vigane terve silmis; kui ori isanda silmis; kui roomaja kahejalgse silmis.

Olen nähtavasti sündinud maailma, et kõn-
geda mahajätuses. Mulle on nähtavasti selleks
hing sisse puhutud, et võiksin jälgida, kuidas
elavad nood, keda jumal ei ole hüljanud.

See on ebatõelisem kui ükski fantastiline
väljamõeldus!

See on niisama tõeline kui sea turjal läbi Sa-
hara ratsutamine, et täita testamendi tingimust,
mille põhjal pärija omandab karbi haisvaid
sprotte ja kolm kasti maailmakuulsat ennekris-
tuseaegset sõduri niknäkki.

Siis peaks mu ellusuhtumine hoopis teisele
alusele tungima.

Küllalt narrusest! Küllalt vaakumisist! Neu-
rasteenia on tunginud mu verre ja erkudesse ja
on täieliselt häirinud mu rahu.

ISTUN mornilt kastil ja lõdisen. Vahete-
vahel veereb mu silmist pisaraid; ma ei kuivata
neid ega katsugi end lohutada. Näen trellide
varje venivat üha pikemaks ja aiman ähmaselt,
et on saabumas õhtu.

Varsti süüdatakse tuled, mis nagu nälginud hundikari kuuriaknast sisse varitsevad, ja tänavalt kuulduv aisakellade tilinaid.

Arvake ise, milliseid lõbusid toob lumi kodanikele.

Eksite, kui arvate, et küütsutan ka teise öö puukuuris.

„ALF, kuhu sa, tobe, ruttad?“

Olen meeleheitel, sest ma ei leia kohta, kuhu end peita. Ei tule mõttesegi seista oma tütarlapsega sellises naeruväärses seisukorras silm silma vastu. Vahest ei näinud ta mind täpselt.

„Alf, vana tobe, mis narrused sul peas on!“ kuulen teda hüüdvat.

Irene tundis mu siiski.

Vaatan talle silmi ja tunnen, kuidas üle mu põskede hakkavad veerema pisarad.

Vist suurest rõõmust.

Ja Irene küsib:

„Miks sa oled nii kummaline, Alf?“

Kas tean ma seda?

Ja nüüd teadke ka, et ma ei jaga teda kellegagi, sest ta on mu ainus rikkus ja kuulub mulle kogu oma südamega.

Tehke kuidas soovite oma tütarlapsega: kiitke teda taevani või sajatage põrguni; kirjutage

armuromaane või valage helidesse pisaraid tema pärast. See on teie enda asi.

Ma ei ole iial ulatunud oma tütarlapseni ega ulatu ka tulevikus. Ta on ainus, kes mu edutusel mu kõrvale on jäänud; tean, et teda võin vaid kord leida ja ei iial rohkem.

XIV

AVATAKSE börsi uks ja mass tormab lärmikalt sisse. Tungeldakse ja trügitakse, sest tagumised töötute read pressivad peale ja tekitavad ummikuid esiridades. Nad on enamasti räbaldunud. Hingematvad loomulikud lõhnad, odava hommikueine tulemused, segunevad higi ja räpasusega. Habetunud proletaarid ja nende orjaverest läbiimbunud järeltulijad lobisevad omavahel, ja kuuldub kähisevaid naerupurskeid bioloogiliste seaduste kiuste. Kari, kes nuriseb oma „saatuse“ üle ja kes just sellega tõendab oma päritolu. Trotsiga huulil vabavara ja liberalismi vastu mädaneb ta ise oma nahas ja tahab eitada arenguseadusi. Ta tahab seada nõrgad tugevamate üle ja eitada orgaanilise elu seadusi, sest ta tunneb seda sidet, mis võimaldab tal pehtida ja manduda ühiskonnas, kui ainuvalitsejat.

Kas peab eestlane mõistma vene keelt, kuna venelane ei viitsi riigikeelt õppida? . . .

„Kaduge kus kurat!“ karjub ametnik küüslaugust tõhuna haisvale rütsale, „ja ärge oma nägu enne siia näidake, kui oskate riigikeeles küsida, mida te siit asutusest soovite.“

Venelane hakkab oma puudulikus keeles häldama, ja kutsutakse kohale kordnik, kes lubab kõik tänavale kihutada, kui rahu ei saa. Et käsule rohkem mõju anda, nabib ta kahel paadialusel kraest kinni ja talutab need välja. Hulk jääb vaiksemaks, sekka kuulduv allasurutud vandumisi.

Kas arvate vahest, et registreerisin end ka sellesse raasukeste noppijate järjekorda?

MU pilk on tardunud ja ma ei närvitse enam. Olen väga rahulik.

Saabub öö ja üha pimedamaks muutub ilm. Ikka tumedamalt kohab mets, ikka selgemini löövad tähed taevas loitma.

Kõnnin, kuid ma ei kiirusta.

Milleks rutt, mõtlen ma, ja tähti lööb taevas ikka arvukamalt loitma.

Elu on üürrike: milleks rutt?

Saabuva öö hämaruses kostab eemalt koera ulgumine, sellele kaikub kuskilt kaugelt vastu teine.

Elu ei ole alanud täna ega eile, vaid on alanud sadandete, tuhandete, miljardide aastate eest. Inimene, ära rutta.

Olen lõpmata ükski pimedas tähistaevaga öös keset lumelagendikke, kuid olen rahul iseendaga, sest tean, et olen oma elumängu võitnud.

Mu tütarlaps möödub minust tusasel pilgul ja ta mossis huultelt loen: „Alf, vana tobe, miks sa vaagud? Sa tahad ju ka mees olla. Vaata teisi noorimehi; neist keegi ei ole nii edutu.“

Ma ei ole talle seepärast pahane.

Inimene on osa loodusest, kes võitleb ja hävib, osa kõiksusest, mis, olgu kui suur tahes, näitab, et ka suured koosnevad osadest, ka niisuguseist osadest, nagu seda on inimene nii elus kui põrmus.

Nii oli otsus langenud.

ESIMEST korda kogesin, et miski ei häirinud mind. Mu mõttemasin töötas kindlalt ja rahulikult ja ükski asjaolu ei suutnud mind segada. Olin jõudnud igavese rahu riiki.

Mulle ei valmistanud mingit vaeva teha algust oma kavatsetud teosega, ja tundus arusaamatult kummalisena, miks ei olnud ma seda juba varem teinud. Aine oli minus ammu küpse-
nud. Oleksin väga hästi võinud täis kirjutada viimsed lehed teosest ja alles siis alata algusest: nii selgesti oli mu silme ette laiali laotunud selle struktuur.

Kritseldasin suurelt esilehele — Südamerahu.

KAHEST kirjastusest saadeti käsikiri lahke teatega tagasi. Teosel puuduvat igasugune eluline väärtus ja kirjastusel jääb vaid soovida, et muutun tulevikus elulähedasemaks ja jätan abstraktsioones hõljumise.

Kolmandast sain teate, et käsikiri võetakse alles siis kaalumisele, kui mõningad jämedad kohad ümber muudan ja osa tühiseid mõttemõlgutusi välja jätan. Paiguti olevat teos üsna vaikimukalt ja kriitilise inimese pilguga kirjutatud, ja nad lootvat, et nõustun parandustega.

Ütlesin neile kategooriliselt ei. Seepeale saatis kirjastus käsikirja teatetult tagasi.

Viimaks leidis nurgatagune kirjastus, kes oli nõus teost ilma muudatusteta trükkima. Ta laskis turule odavapaberilisel väljaandel viletsa väljanägemisega viissada raamatut. Ja kirjastaja kahetses oma kirjas (vastuses avansinõudele) viimase hetkeni, et ta oli lasknud end lõksu vedada, sest ta pidas neid viitsada raamatut mahavisatud rahaks.

Esimesel nädalal pärast „Südamerahu“ turulelaskmist ei olnud ostud kuigi nimetamisväärsed ja kirjastus „Vapruse Vaim“ keeldus mulle kategooriliselt honorari maksmast. Teisel nädalal avaldas tuntud kriitik, kellele kogemata oli raamat näppu sattunud, arvustuse „Südamerahu“ üle. Ta leidis teoses tugeva kallaku seltskondlikule tellimusele ja mainis ainsa hinnatava küljena autori positiivset ellusuhtumist. Seega aga valas ta õli tulle.

Ägedasti võttis pea üks, pea teine kriitik sõna ja nad peksid seni raamatutega massile pähe, kuni see teose vastu huvi hakkas tundma. Esimene trükk müüdi imesteldavalt kiiresti läbi; samuti teine 1500-ne.

Juba tuli ettepanekuid võõrkeeltesse tõlkimiseks ja kirjastus „Vapruse Vaim“ saatis tšeki 1000 krooni ja lepinguga allakirjutamiseks „Südamerahu“ kirjastamise ainuõiguse pärast. „Kopitanud Kirjanduse“ esindaja pakkus 500 krooni avansina, kui järgmine teos läheb neile, ja „Noored Vestis“, kust „Südamerahu“ lahkesti tagasi saadeti, palus endisi töid avaldamiseks.

Mis neil kõik ka tarvis ei lähe.

Olin leidnud, mida tahtsin.

See on aga ka kõik — kahjuks.

Kirjastus «Olioni» uudisteosid :

Alfred Marmor: «Tahmine.» Lhk. 128

Hind kr. 2.50—

Emma Lii: «Painaja.» Novellide-kogu. Lhk. 160

Hind kr. 2.50—

N. M. Kivimäe: «Emale.» Luuletusi. Lhk. 64

Hind kr. 2.50—

Konstantin Tance: «Okkad.» Kimääride-kogu

Hind kr. 3.85—

*Pealadu T.E.K.Ü. «Päevalehe» raamatukaupluses
Tallinnas, Pärnu mnt. 10. Telef. 446-11 ja 479-25*

*Kirjastus «Olion» Tallinnas,
Rataskaevu 6—2. Telef. 446-52*